34338/B
LUEDERS, J. N.
2¹⁰

DISCVRSVS MEDICVS
DE
ABORTV
ET
MEDICAMENTIS ABORTIVIS,
ITEM
VTERINIS PELLENTIBVS
QVO
MEDICAMENTORVM VTERINORVM,
ET IMPRIMIS
ABORTIVORVM
VIS ET QVALITAS,
ITEM
An talia dentur?
Quæ pro talibus venditentur?
ET
Quid de illis ſentiendum ſit?
DISQVIRITVR,
VARII CASVS RECENSENTVR ET EXPLICANTVR
ATQVE ALIAE QVAESTIONES AD HANC MATERIAM
SPECTANTES DILVCIDANTVR.
OPVSCVLVM OMNIBVS MEDICINAM EXERCENTIBVS NECESSASARIVM ET VTILISSIMVM,
AVTHORE
J. N. L. M.D.

παντα γὰρ ὔπω
ἐκ Διὸς ἀνθρωποὶ γινοσκομεν, ἄλλ' ἔπι πολλὰ
κεκρυπται, τ ἀἴκε Θέλη, καὶ ἐςατίκα δώσει
ζεύς

Omnia enim nondum
è Jove mortales didicimus, verum adhuc multa occulta ſunt, quorum aliquarum libuerit etiam impoſterum dabit Jupiter.

Arat. Phoenom.

303598

VIRIS
EXCELLENTISSIMIS AMPLISSIMIS
ATQVE
EXPERIENTISSIMIS
DOMINO
AVGVSTO IOH.
HVGONI
MEDICINÆ DOCTORI LONGE CELEBERRIMO
ET
PERSONÆ REGIÆ
MAGNÆ BRITANNIÆ
ARCHIATRO DIGNISSIMO
PHYSICO MERENTISSIMO
FAVTORI ET AMICO MEO
OMNI HONORIS CVLTV PROSEQVENDO
ATQVE ETIAM
DOMINO
PAVLO GOTTL.
WERLHOFIO
MEDICINÆ DOCTORI LONGE MERENTISSIMO
ET
MAGNÆ BRITANNIÆ REGIS
MEDICO AVLICO DEXTERRIMO FAMIGRATISSIMOQVE
DOMINO ATQVE PATRONO MEO PERPETVO
COLENDO.

VIRI
EXCELLENTISSIMI
PRÆNOBILISSIMI AMPLISSIMI
ET
EXPERIENTISSIMI.

Non ingratum erit, ſi, dum graviſſimorum negotiorum Vos undique circumcingit multitudo, & arctioribus velut includit gyris, libellum hunc audacius forte, quam par eſt, Vobis inſcribere, dedicare & ſub

 celeber-

celeberrimo veſtro nomine in lucem edere conor. Dum autem libellum hunc typis vulgare volo, *Vos Viri Prænobilisſimi*, appellare audeo, velitis pro ea, qua literarum medicarum cultores proſequi ſoletis, ſingulari gratia, illius Patrocinium contra iniquum ſuſcipere. Et ſi enim in ſummo honorum ac munerum faſtigio conſtituti, arduis curis ac maximis negotiis quotidie occupati, tamen quia olim in Academiis per omnis generis medicas Diſciplinas ingenium Veſtrum agitaviſtis, & ſolida artis Medicæ ſcientia ibi ſtatim excelluiſtis, amorem erga literarum Medicarum ſtudia, *Vos, Viri Excellentisſimi Experientisſimi Amplisſimi* nondum exuiſſe, quilibet, cui ad *Vos* admisſio patet, experitur. Quare quum alii, qui mentis ſuæ progeniem *Vobis* conſecrare ſolent, varias atque multiplices conquirant rationes, hanc ego nonniſi unicam habeo admirabilem, nempe mentis Veſtræ indolem & propenſisſimam in omnes literatos voluntatem, qua omnibus opem Veſtram implorantibus faciles, Juſtos & promptos Vos præbetis, atque ad clementiorem Regis noſtri notitiam com-

commendatione Veſtra viam panditis, ut unus quisque inter primas felicitatis ſuæ partes numeret Clientes Veſtros eſſe, ac Veſtra frui poſſe clementia jam diu, *Viri Excellentisſimi*, *Experientisſimi* has virrutes in vobis admiratus ſum, & ab eo tempore, quo Hannoveræ fui, haud ita humanisſime Viſitationi Veſtræ admiſſus, id unice in votis habui, ut meæ quoque devotisſimæ mentis erga Vos publicum extaret monumentum, tandem hic liber vel hæ paginæ opportunam mihi obtulerunt occaſionem, qua Patrocinio Veſtro me meaque commendare atque in clientum Veſtrorum numero nomen quoque meum profiteri poſſem. Permittite igitur Viri *Excellentisſimi Experientisſimi*, ut opus hoc ab *perilluſtri Nomine Veſtro* lucem atque ſplendorem, quo ipſum deſtituitur, accipiat in Clientela Veſtra ſecure conſiſtat. Ego interea Deum teroptime maximum ſupplex precabor, ut Vos omni felicitatis genere augeat amplisſimeque locupletet, *Veſtramque perilluſtrem proſapiam* per filios, virtutum veſtrarum in perpetuo ſplendore

&

& proſperitate conſervet. Ita Valete benignisque radiis Veſtris me meaque illuſtrare atque fovere pergite

EXCELLENTISSIMIS
EXPERIENTISSIMIS
VIRIS

Scrib. Ultzæ
Menſe Februarii
Anno 1735.

CULTOR DEVOTISSIMUS
J. N. L. M. D.

PRÆ-

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

Jam circa Medium præteriti Seculi, ars Medica aliam quam olim habuit, faciem induere cœpit: Creſcentibus enim aliis ſcientiis, diſciplinis & artibus, Medicis quoque cordatioribus ad meliorandam ſuam calcaria addita fuerunt. Cum enim illi viderent Medicinam prout a priſcis Græcis & Arabibus tradita erat, in pluribus mancam & imperfe-

ctam, obſervationes, præcepta, curationes & experimenta eorum (climatibus illis calidioribus, quæ prædicti ſcriptores incoluerunt, forſan accommodatiora) in multis morbis, præcipue in noſtris his regionibus ſeptentrionalibus, praxi & experientiæ non reſpondere; ad poliendam & emendandam hanc præſtantisſimam artem, errores corrigendos, ſupplendos defectus, ad eamque totam, certiorem reddendam, animos induxerunt. *Poſtquam enim Medici per principia Geometrico-Mathematica*, (ut ait *Bagliv prax. Med. c.* 10. §. 2.) *nec non per experimenta Phyſico-Mechanica & Chymica corporis animati ſtructuram & effectus examinare cœperunt; non ſolum innumera, ſuperioribus ſeculis ignota detexerunt* &c. Hinc detectus ille circulus ſanguinis, multaque inventa Anatomica & varia inſtituta experimenta, Chymica Phyſica & Anatomica, atque alia Similia poſt modum Medicinæ accommodata. Tot proinde excogitata nova ſyſtemata, cui totum hoc ædificium ſecurius, quam quatuor illis elementis, hisque innitentibus quatuor humoribus, facultatibus motricibus, expultricibus, aliisque terminis fictis ſuperſtrueretur. Jam non ita facile credunt Medici illis veterum traditionibus, niſi per experientiam confirmatæ fuerint. Nec Antimonium, vel crudum vel præparatum, amplius pro veneno habetur, licet a tota antiquitate

inter

inter venena relatum, & ab ipſa facultate Pariſienſi, pro tribunali, & per decretum, (durch Urthel und Recht) ad hanc proſapiam damnatum fuerit. Hinc tota jam fere Pharmacia, imo ipſa medendi methodus immutata, & ars illa excellentisſima majora indies capit incrementa. Aſt quamvis indefeſſa illa, plurimorum præſtantisſimorum Medicorum ſolertia, in multis, hanc artem noſtram expoliverit & certiorem ſecurioremque reddiderit, multa tamen ad integram ejus perfectionem adhuc deſiderantur, quorum inter alia Syllogen quandam, (ultra quæ his adhuc annecti poſſent, jam citatus *Baglivius lib.* 2. *cap.* 7. recenſuit.) Huc pertinet, quod amor ille & veneratio antiquitatis, multas adhuc reliquias, intactas conſervaverit; quia animus, præjudicia omnia ac præconceptas opiniones, quibus a juventute & in ſcholis imbutus eſt, monita facile integra deſerere poteſt. Proinde ſtrenui ac doctisſimi Viri adhuc dum indies annituntur, eaque reſtant & emendatione egent, corrigendi & ſupplendi.

Hoc jure merito referri poteſt, doctrina illa abſtruſa *de remediis abortivis*. Quibus unus quisque mihi aſſenſum præbebit, qui conſideraverit, ea quæ hac de materia a veteribus, *Dioſcoride*,

Aëtio, *Avicenna aliisque*, in ſcriptis relicta, & a recentioribus atque modernis ob timorem conſervata ſunt, narrationi nec experientiæ ſatisfacere. Quis autem probus & conſcientioſus Medicus, facile per experimentum inquiret, an hoc vel tale remedium pro abortivo venditatum, re vera hanc virtutem poſſideat? Itaque de ſucceſſu eorum, nihil certi, quam quo caſu, a ſceleſtis mulierculis, quæ tamen, imprimis ſi illorum voto reſponderint, raro in apricum deveniunt, nec niſi fortuito, Medico alicui ad aliquas earum ab uſu talium in morbum & mortis periculum conjectas, advocato, in cognitionem veniunt, reſciſcuntur, quod tamen quoque non adeo ſæpe accidere ſolet. Idcirco, non inutile Reipublicæ Medicæ me facturum credidi, ſi hanc materiem de abortivis (quorum accuratiori indagatione, unum quemque Medicum, ob juratam illam promiſſionem in capeſſendo gradu Doctorali factam, ſe a talibus abſtinere velle, eo ſolertius incumbere decet, ut ſciat, quæ ea ſint, quæ vitare, & quæ contra illæſa conſcientia ægrotis ſuis, atque citra periculum præbere liceat,) paulo fuſius & intimius, quam hucusque videre contigit, ſiquidem nullum de his ex profeſſo egiſſe ſcio, niſi quod egregiam obſervationem, a *DD. Albrecht*, Viro curioſo & erudito Phyſico Hildenſi, *de difficultate abortum, vel directe vel indirecte promo-*

promovendi. Actis Nat. Cur. Dec. II. Ann. VIII. Obſ. CLXV. inſertam, cum jam ante talia ſæpius mente revolviſſem, repererim,) examinarem, atque de illis ſententiam meam, quantum per ingenii tenuitatem licuit, exponerem, nec non aliquot obſervationibus & caſibus, quæ in mentem inciderunt, illuſtrarem. Non quod materiæ huic obſcuræ, ſufficientem lucem attuliſſe, vel eam prout decet, ſatis excusſiſſe, vel exhauſiſſe credam; ſed tantum, ut occaſionem doctioribus, me, majorique acumine ingenii & experientia præditis, ea quæ hic inchoavi, vel confirmando vel corrigendo, ulterius proſequendi, limandi, & ad finem perducendi; atque ut & hic aliquid certius, quam huc usque, factum ſtatuatur ac determinetur, allaborandi, ſuppeditarem.

Primo igitur Capite, placuit *Medicamenta illa vulgo dicta uterina*, *menſes*, *ſecundinam & foetum vel vivum*, ad partum jam diſpoſitum, & exitum molientem, vel mortuum, item *molas pellentia* recenſere, atque cumulatos iſtorum acervos ab Authoribus, imprimis *Schrödero in Pharmacopoeia* huc tractos enumerare, ac brevibus judicium de his meum aperire. 2*do* Quæ vulgo ab Authoribus *de Abortu*,

ejuſque cauſis (eo neceſſario hic præmittendis) dicuntur, recenſere. Poſtmodum

III. Quæ hinc inde a variis Scriptoribus, *pro abortivis medicamentis venditantur & commendantur*, hinc inde ex his, quæ ad manus erant, conquiſita, *enumeravi, atque brevibus de unoquoque eorum*, Judicium meum expoſui; caſibus & hiſtoriis quæ mihi forte in mentem inciderunt & acciderunt, dilucidavi. Nolui tamen, omnia ea quæ in veterum Græcorum & Arabum ſcriptis de hac materia ſcripta reperiuntur, ceu inſipida & futilia, ne lectori nauſeam crearem adducere. Tandem ſub finem IV. *quæſtiones aliquas curioſas huc ſpectantes* propoſui, easque brevi reſponſione illuſtravi.

Si conatus hic doctis & prudentibus Viris (alios enim non moror,) placuerit, habebo, de quo mihi gratulari poſſim, & anſa dabitur, aliis hujus generis, his non abſimilibus, mandus admovendi, & inter alia forſan *de ſterilitate* aliquid diſſerendi, & problema illud *an ſterilitas arte induci poſſit foeminarum*, quod olim

olim *Aëtius*, *Avicenna* & ipſe *Hippocrates de morbis mulier. l.* 16. *c.* 16. affirmare videntur, excutiendi. Item obſervationes ſupra totam *Medicinam, & curationes, per ſuccincta, polychreſta & concentrata Medicamenta & quæ ex illis ab Authoribus Medicis commendata* Succeſſum habuerint, quæ non, quantum per praxin fere ſeptem annorum annotare licuit, *cum cautelis meis practicis* in chartam conjiciendi, & publici Juris faciendi. Sin autem ex his quæ hic attuli, aliqua non arriſerint unicuique, per me libertatem ſentiendi, quam & mihi relictam volo, permitto contentus, ſi meliora edoctus fuerim. Et ſi aliquis pellentia ſic dicta & ex eorum numero, famoſam illam *Sabinum Caſtoreum, ſuccinum, ejus & Juniperi oleum, boracem Myrrham & ſimilia*, inter abortiva, qua talia conſervare voluerit, id quoque ſibi per me licebit; dum modo ille dubium, cur inter quinquaginta, vel plures quæ his aliisque uſæ fuerunt, vix una effectum ſibi promiſſum ſenſerit, explanet atque removeat: & ſi ad certam conſtitutionem, vel temperamenti, vel uteri refugerit, jam a me non multum diſſentiet.

Quan-

Quandoquidem rixas & λογομαχείαν, ſemper fuerim deteſtatus.

Nam

- - - - *non omnibus unum eſt*
Quod placet; hic ſpinas colligit, ille roſas.

Petr. Satyr.

INTRODUCTIO.

SExum ſequiorem, frequentioribus paſſim morbis pro virili, obnoxium eſſe, quotidiana teſtatur experientia, molliorque & tenerior corporis conſtitutio comprobat: quod & *Author obſervationum Anglicarum, up on the bils of mortalit*: confirmat, ubi Londini, præ uno viro, facile duas fœminas ægrotare annotavit. Inter tot autem affectus, mulieribus ſolis proprios, & morbis virorum contra diſtinctos, nulli alii frequentiores tractandi occurrunt, quam qui a menſtruis, & graviditate ſimilibusque exinde provenientibus originem trahunt: pro quorum caſuum explicatione, ſæpius conſilia Medicorum tum a vulgo, tum ab ipſis JCtis opinor expetuntur: ut taceam, quod & in praxi Medica non raro occurrant, & ſcitu maxime neceſſaria ſint. Quum autem illi, *qui circa abortum & medicamenta abortiva verſantur*, non ultimum ſibi hic locum venditent; interim tamen ea, quæ graviditatem & partum concernunt, nempe legitimum ejus tempus & vitalitatem, &c. ſatis & abunde a plurimis doctis & clarisſimis Medicis inveſtigata ſint, ita ut facilius aliquid certi de his ſtatui posſit; de *Abortu* quoque, ejus cauſis, cura & præſervatione, plurimi etiam tractatus reperiantur, Authoresque Practici de eo fuſe ſatis egerint: *de Medicamentis* autem, *quæ iſtos abortus provocare creduntur*, ullum ex profeſſo ſcripſiſſe mihi non videre contigerit, propterea inveſtigatio hujus materiæ, eo dignior erit, quanto difficilior; ſiquidem illa, quæ de abortivis hinc inde ſparſim dicta reperiuntur, falſis ſæpe præjudiciis nitantur antiquitatis, conſervatas traditiones ſapiant, nec niſi Præceptoris, (ſui anteceſſoris forſan cantilenam recantantis, aut ab alio authore, ſine ulla experientiæ confirmatione transſcribentis) dictamina contineant:

Fœminæ frequentiores præ viris morbos patiuntur

De Medic. abortivis nullus A. ex profeſſo ſcripſit.

tineant:

Experim. de Abort. difficilia & periculoſa.

tineant: confirmatio autem hæc per experimenta propria, ceu alteram Medicinæ columnam, pro accuratiori inveſtigatione & periculoſa, (uti in præfatione dictum) honeſto conſcientioſoque Medico indecora, atque proinde nihil certi de his, quam quod non nunquam per indirectum aliunde reſciscitur, dici poſſit. Quapropter, cum in præſentiarum *de dictis iſtis abortivis*, quantum per obſervationes hinc inde innoteſcere licuit, diſſerere conſtituerim: præmittere *primo Capite* placuit diſcurſum *de Medicamentis uterinis ſic dictis calidis pellentibus*, & *de eorum virtute*: quod deinde *ſecundum Caput de abortu, ejus cauſis in & externis*, Medicamentis exceptis, propter connexionem, licet, uti dictum, plerique Authores ſatis jam de hoc pertractaverint, ſecundum methodum vulgarem in ſcholis uſitatam inſequetur; *tertium caput* ipſam enarrationem ſpecialem prædictorum *abortivorum* continebit: annexis ultimo capite, pro majori dilucidatione, *quibusdam caſibus* & *obſervationibus* particularibus. Sit itaque

CAPUT I.

De Medicamentis uterinis.

Purgatio menſtrua fœminar.

NOtum eſt ex Phyſiologicis, cum ex ordine naturæ mulieribus, cum tempus pubertatis attigerunt, id quod in plethoricis anno 14to in aliis ſerius contingit, *menſtruam purgationem* obtingere, hanc autem, ſimul ac vis prolifica interit, quod poſt 7mum 7narium; anno nempe 49 plurimum evenit, iterum ceſſare: Sanguine poſtea in plethoricis, per hæmorrhoides, aut alias vias, exitum moliente. Ita non raro contingit mulieribus, præſertim ſanguineis, ceſſantibus jam menſibus, hæmorrhoides menſtruatim in magna ſatis quantitate obvenire. Hic quoque fluxus uterinus debite conſtitutus inter ſigna communiter fœcunditatis ponitur, ſicubi flores in plantis imminentium ſeminum vel fructuum præcurſores eſſe ſolent. Proinde ut etiam a mulierculis Germanis flos muliebris, die monathliche Blumen, nominetur. Quod ſi autem poſt copulam cum viro

viro imprægnatæ fuerint, fluxus hic menſtruus ut plurimum ceſſat: quamvis ſæpius mulieres dentur, imprimis ſanguine abundantes, quarum quædam ad dimidium geſtationis tempus, imo quædam per totum has exonerationes menſtruas aliquando inſolita, quod tamen rarius, aliquando in imminuta quantitate experiantur, de quibus in ſequentibus plura. Facta itaque ejusmodi conceptione, ſive graviditate, *conceptus hic fœtus nuncupatur ſive Embryo*; ſi vivat, vivus, ſin autem jam perfectus in utero moriatur, mortuus. Si legitimo tempore in lucem edatur *partus*, ſi vero ante hoc, communiter ante 7mum menſem, vel vivus vel mortuus excludatur, *abortus* dici conſvevit. Quod ſi autem moles informis cornea in utero formata fuerit, nomine *mole* venire ſolet. Quorum prior naturaliter, hæ vero, tres ultimæ ſpecies, nempe fœtus mortuus, abortus & molæ, præter naturam ſive morboſæ contingere dicuntur. Quod ſi vero in hiſce affectibus aliquid morboſi accidat; v. gr. ſi purgamenta menſtrua imminuantur vel ſupprimantur inordinate, item in nimia quantitate fluant; Si itidem indicia fœtus, in utero langventis, qui abortum minitetur, appareant; item ſi tempore partus, vel propter ſitum inconvenientem, vel alias ob cauſas ille eniti non poſſit; ſi item poſt partum lochia non debite prorumpant, vel ſecundina retenta fuerit; fœtus item, ſi vel ante excluſionem moriatur, & in utero remaneat, tot etiam ſpecies morborum exinde exſurgunt, ad quorum curationem varia ab Authoribus Practicis commendantur remedia, quæ vulgo uterina dicuntur.

In gravidis ceſſat. Fœtus. Partus. Abortus. Varii morbi uterini.

Ex his autem in primis *de uterinis pellentibus* ita vulgo dictis, & primo, quæ ad obſtructionem menſium commendari ſolent, aliquid dicendum erit. Quæ ubique ab authoribus Practicis ſatis abunde, ſed ut plurimum hoc bona fide ab alio deſcribendo, adducuntur. Et, ut ceteros, imprimis antiquiores, ſilentio prætercam, a *compilatore indicis Schröderiani*, ſequens, at quanta! ſurago, recenſetur. Scil. *Folia abrotoni adianth, anagalladis aquaticæ, aquilegiæ, ariſtolochiæ arthemiſiæ, boraginis, baſilici, bugloſſæ, calumintbæ cardiacæ, chærefolii, chamædrios chamæpiptios, dictamni, Jaccæ lauri leviſtici, mala bothri marubii, matricoriæ, meliſſæ, menthæ, mercurialis naſturtii utriusque, nepethæ, origani, petroſellini, pimpinelli, poliicreti-*

Contra quos medicamenta uterina pellentia.

ci, roris marini, ſabinæ, ſalviæ, ſoponariæ, ſaturejæ, ſaxifragiæ, ſcolopendrii, ſerpilli, tanaceti, thlaſpi, tiliæ. Flores calthæ, centaurii minoris, chamomilli, cheiri, croci, eupatonii lupuli, (proinde & exinde facta cereviſia) *matricariæ ſchœnonti, ſpicæ, ſtæchadis, tanaceti. Radices acort, angelicæ, apii, ariſtolochiæ, aſori, caslini, cæporum, coſti, curcumæ, cyclaminis, cyperi, hellebori albi, eryngis, filicis, troſinellæ, fumariæ bulboſæ, galangæ, irid. flor., leviſtici, meuononidis, petroſellini, pimpinellæ, peoniæ, rapani marini & domeſtici, raponthici, roris marini, rubiæ, ruſci, ſcyllæ, ſpicæ Indicæ, Valerianæ, vincetoxici, bryoniæ* (quam tamen *Schönborn* ceu utero noxivam rejicit. *Man. pract. tit. De uteronociv. Zedoariæ cortices cinnamomi, coſti, tamoriſci. SEMINA agni caſti ammeos veri, apii, aquilegiæ, dauci leviſtici, mercurialis, nigellæ, paſtinacæ noſtratis & Macedoniæ, raphani marini, Seſeleos Maſſilienſis & Cretici, thlaſpi. FRUCTUS amygdalæ amaræ, bacc. juniperi, nuces juglandis, conditæ baccæ lauri, rubi. RESINA liquid. ambræ. GUMMI amoniacum, curannæ, elemi, ſugapeni, galbani, laccæ, opobalſami Indici. SUCCUS elaterii, alves. ANIMALIA: aſini lac (quaſi vero) tauri ſplen, capræ ſtercus, bezoar lapis, caſtoreum, zibethum, hominis cadaver, ſtercus muris majoris, lapis porcinus, ſtercus anſeris, canthorides, ſæpiæ oſſa. Fecula Bryoniæ, Sal nitri, Visriolum. PILULÆ gummoſæ, matricariæ, clyſter uterinus. DECOCTUM hyſtericum, ſplenis bovis, extractum hyſtericum Martis. Spiritus Nephериticus, peſſaria, balſamus uterinus, arcanum duplicatum, ſpiritus ſalis armoniaci, aqua luvendulæ, ſpiritus therebinthinæ, tartari Phyloſoph. coffe, borax ſyrupum de artemiſia, oleum Martiale; Sal Veneris, ſulphuris flores, antimonii & clyſus, tinct. vitri Antimonii, flores Antimonii, tinct. ſambuci, liquor ſpleneticus, tartarus, Vitriolata, extractum ſplenis tauri.* Qui hiſce non contentus eſſe velit & plura deſideret, adeat *Schönbornii manuale practicum, tit.* de uterinis, & *Tudecii nucleum pharmaceuticum, tit.* de medicamentis hyſtericis, *Dioſcoridem, Matthiolum* alioſque authores, conferantur & hic *Wedelii amœnitates medicæ. L. I. Sect. III. Cap.* 10. *de uterinis* Videsne B. L. qvantus numerus medicamentorum ſolummodo menſes pellentium, tam ſpecioſe commendetur; ut fere dimidium totius officinæ pharmaceuticæ explere poſſit. Unde fere omnes ſpeciei, quæ non aperta & manifeſta vi adſtringente vel refrigerante pollent, quorum tamen

men & recenſetur numerus, non plane expers eſt, ad hanc claſſem referuntur. *Et dolendum certe, Medicos in praxi ſua non accurate ſatis ad morbum, ejus cauſam & alia phœnomena, item ad præciſe juvantia & nocentia reſpicientes ex effectu ſæpius accidentali, ea inter hyſterica reponere, quæ tamen re vera illa non ſunt.* Etſi omnibus Medicis in praxi ſua, in tractatione prægnantium fœminarum ab omnibus menſes pellentibus abſtinendum eſt; quisnam ſine ſcrupulo aliquod remediorum, imprimis pulverum compoſitorum, præſcribere audebit? cum raro aliquod compoſitum reperiatur, ſpecierum recenſitarum plane expers, teſtantibus id ipſis diſpenſatoriis; imo vel ob ipſum lapidem Bezoar, cum ſimilibus hic quoque relatum, qui plerarumque formularum, principale ſimul ingrediens eſt. Quis gravidis, vel ipſum Elexir propr. ob crocum, aloen & myrrham; quis ſpiritum ſalis armoniaci, arcanum duplicatum, cinnamom. aquas deſtillatas, menthæ, meliſſæ, boraginis, bugloſſæ & ſimiles, ſine timore propinabit? Quænam utero gerens tuto vel cereviſiam ob metum lupuli, aut innoxium Coffe bibet? Quænam ſecure cepis, radice apii, petroſellini vel allii in cibis, amygdalis amaris, juglandibus conditis veſcetur? Quis igitur non eſt, qui non videat futilitatem plerorumque hic recenſitorum remediorum? Experiuntur quotidie cordatiores Practici, quam *ſegniter talia*, & ſimilia, *promiſſa hæc ſua expleant.* Certe laudata hic *artemiſia*, *anagallis*, *aquilegia*, *borago*, *bugloſſa*, *cardiaca*, *mercurialis*, *folia tiliæ*, aliaque hujus ſortis, non validius menſes obſtructos reſerabunt, ac propellent, quam crambe & braſſica, aliaque olera. *In libris multa medicamenta contra omnes fere morbos ſpecioſe commendantur, quæ tamen in praxi claudicant*, junioresque Medicos, atque judicio practico per experientiam non confirmatos, ſpe, promiſis & prognoſtico non ſine opprobrio fruſtrantur; cum interea agyrta, tonſor, vel interdum anus, aliquo ſepius a ſe per experientiam confirmato remedio multo felicius rem expediat. Hi nempe ſunt fructus, tot acervatim ex antiquitate, aliisque authoribus additis ſemper ſuis, ſine judicio, ratione & experientia, transſcriptorum & laudatorum medicaminum! Præſtaret ſane, contra aliquem morbum unum, duo, vel tria remedia comprobata, efficacia & polychreſta judicioſe, ſecundum indicationes aliis paucioribus additis punctisque

Ex effectu accidentali multa inter uterina relata, quæ talia non ſunt.

Pleraque ſegniter nimis operantur.

que & obſervatis neceſſariis, cautelis practicis aliisque, quæ methodus ſanior exigit, ut ea, quæ retinenda, quæve rejicienda, illi periculis aliorum prius experiri & addiſcere neceſſum habeant. Fatebuntur mecum omnes cordatiores & prudentes Medici Practici, ex omnibus his recenſitis remediis quam paucisſima effectui reſpondere, imo in malo radicato fere nulla, imprimis ſi ἀμεθοδῶς adhibita fuerint. Et certe, *præmiſſis blande imprimis per ἐπίκρασιν, purgantibus, vel laxantibus, item digeſtivis, ſtomachicis, volatilibus, incidentibus, imo ſæpiſſime ſolis Martialibus*, licet ut plurimum aliquatenus ſubadſtringant, *felicius ſcopus obtinetur*, quam illis ſpecifice adeo elatis pellentibus, ubi per modum non raro & ſine horum adjuncto, ipſa natura officio ſuo fungitur atque has excretiones molitur. Verisſimum quoque eſt, quod *Ludovici in pharmacia mod. ſec. applic.* (quem aureum libellum, ut omnes praxin medicam exercentes melius ſibi commendatum habeant, optandum foret) de famoſa illa *ſabina*, utpote inter omnia iſta pellentia primum locum tenente ſincere pronunciat, his verbis: *Sabina bonum eſt in Chirurgia topicum, nec in propulſione & non nunquam, æque ac conſimilia ſulphurea grave olentia ſolent, aliquid poſſe negatur, re vera tamen per ſe, quam cum ipſo helleboro, aliisque (meretricularum potius) additamentis, datæ vel decoctæ ſuſpicio vel exſpectatio plerumque major eſt quam effectus.* Conſideret etiam quislibet ſanæ mentis hæc medicamina in forma liquida exhibita, (de quibus infra pluribus) ut de pulveribus &c. nihil dicam, poſt varias alterationes in ſtomacho & primis viis, per lacteas, ad ſanguinem, & deinde per totum corpus deferri debere, quanta quæſo portio, doſeas 30, vel alterius alicujus uterini ad ipſum uterum perveniet, quæ ibidem obſtructiones vaſorum reſerare, fœtum enecare, deinde mortuum, item lochia, & ſecundinas propellere valeat? Certe, ſi effectus exinde non nunquam ſequatur, quis non videt, *correcto imprimis digeſtionis vitio*, quod hic ut plurimum ſimul laborat, *viſciditatibus, in primis viis ſæpe nidulantibus*, ubi haud raro origo hæret, *item, vi quorundam ex recenſitis iſtis diuretica, ſanguinem nempe vel ejus ſerum fundendi, & fluidora reddendi, & aromaticorum quorundam carminativa, ſimilique* non nunquam *antiſpasmodica & anodyna*, e. gr. *in ſuccino, croco, caſtoreo* &c. *totum hoc negotium*

De iſtis medicamentis pauca quantitas ad locum affectum defertur.

Effectus illorum ratione contingit.

negotium conſiſtere. Ut ex his ſatis ſuperque conſtet, medicamenta hæc Emmenagoga, ſive menſes pellentia, hunc effectum aliquando, non propria vi quadam ſangvinem pellendi, ſive eum fundendi, ſed viſciditates incidendi, ſtricturasque contractorias nervorum uteri ejusque *fibrarum, vi anodyna & antiſpasmodica demulciendi, præſtare.* Ut nihil dicam, quod ſi eadem, non præmiſſis, ut ante dictum, legitimis præparantibus, aut juſto tempore, (v. gr. quando ſecundum phaſes lunæ, natura ipſa evacuationes has menſtruas molitur,) exhibeantur, nunquam optatum exinde ſequi effectum. Sed hæc ſufficiant de medicamentis vulgo dictis menſtrua pellentibus.

Progrediamur jam ad *cetera uterina Medicamenta* ita dicta *fœtum pellentia*, diſtingui communiter ſolent inter ea, qui exitum fœtus maturi, qui jam ad prodeundum in lucem in procinctu eſt, Fœtum poſt ſitum convenientem (alias fruſtra ages) ut facilius ex utero e- pellentia. grediatur, promovere dicuntur. Vocantur illa communiter *dolores parturientium provocantia*, Weh=befordrende Artzeneyen. Quæ non proprie a recenſitis differunt; ſed ſeliguntur ex eorum numero quædam, vi carminativa, aromatica & balſamica præ ceteris pollentia. A noſtro compilatore indicis Schröderiani commendantur ſequentia: *Folia cardiacæ, calcatrippæ, calaminthæ, dictamni, epaticæ ſtellatæ, hypericonis, malabathri,* Partum *manubii, paſtinacæ ſilveſtris, pulegii, roris ſolis, verbe-* pellentia. *næ. FLORES calthæ, tunicæ, croci, hypericonis, jasmini, ſpicæ, ſtamina liliorum alborum. RADIX liliorum alborum. Cinnamomum. Semen milii ſolis. FRUCTUS chermes, ficus, oſſa dactylorum, baccarum lauri. Viſcus ſalicis. Gummi galbani. Reſina myrrhæ. Boletus cervinus. Animalia: lapis bezoar, cervi lacrymæ, hominis ſecundina, cutis, urina leporis, oculi & tali ſerpentis exuviæ, jecur, accipitris excrementa, anguillæ epar, cimex, vulturis fimus & pennæ, lucii mandibula, lapis ætites, rubinus, jaſpis, ſmaragdus, ſpecularis, gloſſo petræ, mercurius, oleum guajaci, jasmini, nigollæ, aqua imperialis, cordialis, florum caprifolii, Q. Q., vini, borax.* Confer huc *Wedeli Amœn. Medic.* & alios: qui inter alia dicit: *quæcunque ſtimulant, & ſti-*

mulando

mulando dolores promovent, *partum facilitant*. Sed miror, cum & flores jasmini, ejusque oleum, (neſcio an externe vel interne) hic relata ſint, non alia itidem odoramenta Italorum ex floribus & fructibus facta, utpote *ex flore hyacinthi*, *narciſſi*, *junci*, *folii*, *tuberoſi*, *naphæ*, *citri*, *eſſentias bergamottæ*, *di cedro*, *nerolæ millefiori*, & ſimilia, ſimul non commendata fuiſſe, forte quod plures hyſtericarum, ejusmodi fragrantia, (cur autem jasminum & zibethum, & alia ex dictis) ferre non poſſint. Et quamvis campus iterum ſat amplus remediorum ad partum facilitandum, ſive fœtum ad exitum jam pronum, iterum nobis offeratur; attamen alia quoque extra ſuperius recenſita, a variis authoribus ſuperaddita reperiuntur: Ex gr. *Succinum*, *ejus eſſentia & oleum atque ſal volatile*, *cinnabaris vulgaris & antimonii*, *raſura cornu rhinocerotis*, *glacies Mariæ*, *fruſtum cutis tygridis externe*, *& cor gallinæ nigræ*, (cur autem non & albæ vel verſicoloris?) *Siniſtræ coxæ alligatæ*, *radicæ cucurbitæ*, *renibus appoſitæ*, *urticæ*, *ſperma ceti*, *oleum coryllini ligni*, *ſpiritus ſecundinæ*, *pſeudomelanthium*, *radix fraxinellæ*, *ſemen aquilegiæ*; *pulvis ægagropilarum*; *teſticuli equi*, & neſcio quæ alia. Ut tamen taceam, quæ a mulierculis ut plurimum ſuperſtitioſis, v. gr. *tibialia & caligæ mariti*, (forſan tantum veri, non præſumtivi patris,) *urina ejus epota*, & ſimilia commendari ſoleant. Sed judicent prudentiores Practici, an non fœtu bene ſituato, quod autem non a Medici, vel medicamentorum ope, ſed ſolum ab obſtetricum encheiniſi, & ipſa ſolummodo natura, quicquid huc conferri poteſt, dependet, totum id quod remedia contribuere poſſunt, ſolis analepticis & cordialibus, junctis antiſpasmodicis & interdum anodynis, (cum non una vice expertus fuerim, a propinato uno granulo laudani, confortantibus admixto, poſt placidum horulæ tantum ſomnum ad reparandas aliquatenus vires, imprimis ſi obſtetrix, præpropero ad labores impulſu, miſellam ante defagitaverit, felix puerperium deinde ſucceſſiſſe) tribuendum ſit: & proinde ſi non cuncta, ſane maximam partem plura illa ſuperius & ſæpe mirum in modum commendata, atque (bono ſc. non nunquam ſubſequente eventu) fallacia non cauſæ huc relata, ſpecioſum hunc titulum, fœtum pellendi, vel partum promovendi,

Fœtum bene ſituatum ipſa natura promovet.

vendi, promerita ſint? ut tamen dolores illos in partu, ſi aliquando illos promovere viſum fuerit, felicius ab iſtis confortantibus v. gr. *aqua cinnamomi, meliſſæ, pulegii, ſpirituoſis, vino aromatites* calide hauſto & ſimilibus, cieri ſolere, quam ab illis ipſis ſic dictis pellentibus.

Lochia & ſecundinas pellentia.

Quæ jam *lochia ſuppreſſa* ducere; cum aliis emmenagogis; quæ autem ſecundinas retentas pellere præſumuntur, cum eis, quæ ad partum provocandum ſuperius enarrata ſunt, fere coincidunt: quorum cum par ſit ratio, hinc eadem ſeorſim enumerare, ſupervacaneum duco. Cui autem lubuerit, iſta ex indice Pharmacopœjæ Schröderianæ ſupra citato, aliisque authoribus facile cognoſcere poterit.

Fœtum mortuum pellentia item molam.

Remedia denique, *pro foetu in utere mortuo expellendo* commendata, fere cum iſtis, *quæ pro mola exterminanda* laudantur, conveniunt. Conſiſtunt autem ex fortisſimis illis, ex uterinis ſic dictis pellentibus. Noſter præcenſitus index Schröderianus ſequentem iterum ſupellectilem tradit. Scl. *FOLIA anagallidis & aquas, artemiſiæ, calaminthæ, leviſticæ, naſturtii hortenſis, nepthæ, ſabinæ. Flores ſpicæ. RADICES angelicæ, cyclaminis, fumariæ bulboſæ, leviſtici, bryoniæ. SEMINA, leviſtici, bini, naſturtii hortenſis. Boracem, bdellium, aſini ungulas, cervi lacrymas, equi ſtercus & ungulas, ſecundinam, oleum guajaci & nigellæ, quinta eſſentia vini, tinctura nubini.* Quibus ab aliis ſuperadduntur: *Fel bovis, radix filicis, fœminæ trochiſci de myrrha, ſagapenum, galbanum, pulpa colocynthidis, oleum ligni Heraclii. Suffumigium uvarum putridarum, peſſus ex radice juglandis &c.* Laudant hic quoque authores iſtar arcani, *teſticulos equi exſiccatos* 1. Scr. ad ½ drachm. *qui licet menſes non pellant* (addentes) *in fœtu tamen, vel vivo vel mortuo, molæ & ſecundinis mire proſint.* Ego ſingularem hic effectum non inveni; & quamvis non nunquam excluſio fœtus ſecuta fuerit, aliis tamen remediis, eo tempore ſimul exhibitis, facilius, quam huic ſpecifico adſcribenda fuit. Aliquan-

do nullas mutationes in corpore ægrotæ animadvertere licuit, utut doſis aliquoties repetita fuerit. De quibus etiam Ludovici in Pharmacia tit. de uterinis animalibus, his verbis: *Hinc autem emiſſariorum equorum patrimonium alias ad menſes & hyſtericas ſuffocationes inhabile, nec adeo [ac non nullis dicitur] in partu & ad ſecundinas ſemper præſens. Hartmannus in Praxi chym. c.* 229. *mire extollit, oculos leporis menſe martio capti, cum pipere exſiccatos & vertici alligatos, qui fœtum ſive vivum ſive mortuum, ut & ſecundinas tam valde exigunt, ut etiam vulvam propellant ni amoveantur.* Certe mira virtus, per ſympathiam forte pellens, & cum remedio illo Ceylanenſi (de quo infra) raro, ſi credere fas eſt, ſed futilitatem hujus jam olim *Ludovici cit. l.* annotavit. Tædet pharmaca recenſere, quæ adhuc hinc inde ab authoribus laudata reperiuntur. Videbit autem quilibet, cui talia & ſimilia experiri volupe fuerit, & ex effectu plerumque infido edocebitur, quam infirmo incedant pede. [Totum opus naturæ.] Niſi enim αὐτοκράτεια naturæ per conatum proprium, atque ſupervenientia tormina, ſive dolores parturientium, fœtum mortuum, ſecundinas &c. expellat, vel ceteris paribus ille opera manuali deinde extrahatur: nihil certe & folia anagallidis, arthemiſiæ, fumariæ, linum ejusque decoctum, aſini & equi ungulæ, ac ſtercus, cervi lacrymæ &c. ad expellendum præſtabunt.

[Objectio.] Sed de reliquis & quidem fortisſimis inſequentibus objici hic poterit: *Ab exhibitione nihilominus horum uterinorum quotidie ſuos effectus obſervari,* nempe menſes antea obſtructos iterum effluere; fœtum tam mortuum quam vivum, ſecundinas item & molam propelli, doloresque parturientium provocari, die Wehen werden befördert, ſi autem effectus ille aliquando non ſequatur, id non tam ex defectu virtutis medicamentorum, ſed quod indiſpoſitis & contra methodum exhibeantur, provenire, quandoquidem & in aliis morbis remedia, in debito modo data, effectum non ſortiantur &c. [Reſponſio.] Ad hæc reſpondeo, quod primo fluxum illum menſtruum attinet, ad illorum condebitam evacuationem communiter requiri ſolere fluxilitatem & certum ſanguinis orgasmum, & ſi hæc imminuta

minuta fuerint, etiam hunc fluxum imminui vel etiam ſupprimi. Fluxilitas autem hæc, ſanguini, per alia medicamenta, etiamſi pellentia non ſint, conciliari poteſt. Imo & oculi Cancrorum, ſimiliaque abſorbentia & ſalia alcalica fixa, (nam volatilia huc quoque trahuntur) imo ipſum Nitrum, (licet hic male audiat, forte ob imminutionem orgasmi ſanguinis) atque potus largior & ſimilia id ipſum præſtant, quæ tamen inter emmenagoga non numerantur. Ipſe quoque *Excell. Wedelius Amoen. Medic. L. II. c. 11. de emmenagogis ſtatuit: illa principaliter & proprie loquendo ſanguinem non movere.* Orgasmum autem ſanguinis concitare poſſunt, omnia aromatica & ſpirituoſa etiam huc non relata, imo ipſum vinum generoſum, quod etiam hac ratione inter pellentia & per conſequens abortiva, numerandum eſſet. *Excluſio* autem *ſecundinarum*, *foetus*, *molæ* &c. ut plurimum *opus præcipuum naturæ eſt*, dum modo confortantibus aromaticis, item antiſpasmodicis, ad demulciendas & roborandas fibras nerveas, a vigiliis & labore diuturno, debilitatas ac relaxatas, item non nunquam ſpasmodicas irritatas, &c. (cum non raro, ab aſſumtione horum, dolores in partu, qui jam remiſerunt, ſtatim iterum ſe ſentire faciant) ſuccurratur. Etſi Medici Practici ad omnes circumſtantias, effectu aliquo ab exhibitione medicaminum ſuorum ſecuta reſpicerent, unde ſcil. ille effectus? *an ab ipſo vigore naturæ? an ab hoc, alio vel tertio remedio vel ſolo, vel inter ſe mixtis?* an autem alia forte cauſa externa, &c. non adeo frequenter fallacias cauſæ non cauſæ committerent. Non raro ab ægrotis remedium aliquod datum abſumtum ſimuletur, cum tamen illud vel plane non, vel aliud ſæpe diverſum aliunde datum, aſſumſerit, ubi interea a Medico effectus ſecutus ſuo tantum medicamento adſcribitur. Sed dentur in ſequentibus plura.

Medici ad ad omnes circumſtantias reſpicere debent.

CAPUT II.

De abortu ejusque cauſis.

ANtequam ad ultimam claſſem, quorſum ſcil. noſtra principalis intentio, nempe *de ipſis medicamentis abortivis*, accedamus,

 neceſ-

neceſſarium viſum eſt, de abortu ejusque cauſis imprimis internis aliqua præmittere.

Definitio. Definiunt autem *abortum* ſive *Aborſum*, *quod ſit intempeſtiva, id eſt, ante legitimum pariendi tempus, fœtus imperfecti, ſive vivi, vel non vitalis, excluſio, procedens a cauſis violentis, in- & externis. Ideoque juxta Sennertum abortus ſignificat fœtum quaſi non ortum, vel fruſtra ortum: quia fœtus abortivus, vel abortu editus, vel non naſcitur vivus, vel ante juſtam perfectionem vivus quidem in lucem editur, vita tamen brevi fruitur, vel valetudinarius exiſtit.*

Cauſæ proximæ. Inter *cauſas ordinarias abortus*, alia Pathologicis *immediata & proxima dicitur*, *præternaturalis, orificii uteri apertura*, quoad orificium internum, quoad fundum vero, ſive cervicem, coarctatio. Dum nimirum fibræ, atque tunicæ ipſius, a quadam materia acri, aut vellicante irritata, aut ab onere premente, v.gr. in fœtu poſthac mortuo, vel humoribus excrementitiis ibidem coacervatis, relaxato, diſtenduntur aut contrahuntur; ita ut placenta uteri annexa facile decedat, atque per hanc portam apertam, cum fœtu adhærente exitum moliatur. Id quod quidem certisſimum: nam valvis ædificii obſeratis, nemo facile e domo exire poterit, niſi forte per feneſtras in plateam ſe præcipitem dare voluerit, quod tamen in fœtu, ubi alius non datur exitus, imposſibile.

Præſupponitur excluſio fœtus. *Ad abortum etiam ſtricte ſic dictum, excluſio foetus præſupponenda*; itaque fœtus putrefactus, (uti exempla referuntur) induratus, aut exſiccatus ante excluſionem, abortus nomine non indigitatur. Sic quoque ad abortum expreſſe requiritur, ut ante legitimum pariendi tempus expulſus vel mortuus ſit: alias enim ſimpliciter fœtus mortuus, non abortus nominatur.

Cauſæ remotiores. Inter *cauſas vero remotiores* recenſent varias; & quidem alias *præternaturales*, *& naturales*,

Præternaturales iterum diſtinguunt *tum a parte matris*, *tum a parte foetus*.

Naturales. Ex his ponitur primo loco, *plethora* ſive abundantia ſanguinis; imprimis in fœminis habitioribus, copioſasque excretiones

menſtruas

menſtruas pati conſvetis. *Quam tamen ſolum*, ceteris paribus, partibus imprimis uterinis bene conſtitutis, *rarius tantum abortum cauſari crediderim.* Cum ipſammet naturam quantitatem hanc ſanguinis, parcioribus excretionibus menſtruis, etiam in graviditate, ſimilibusque hæmorragiis, ſine ulla noxa accidentibus; item febricula quadam, aliisque modis diminuere, experientia teſtetur. Quandoquidem non rarius mulieres dentur, (uti jam ſuperius notatum) quarum quædam ordinario per totum geſtationis tempus, quædam ad dimidium, quædam indiminuta, quædam etiam inconſveta quantitate evacuationes has menſtruas, feliciter pati ſoleant.

Abortum tamen exinde contingere, non plane negaverim; cum apud authores exempla ſimilia proſtent. Quando enim etiam in fœminis iſtis plethoricis, in quorum primis præcipue graviditatis menſibus, menſtrua profluere, & per aliquot menſes, imo ad medium, non nunquam geſtationis totum tempus, fœtu optime ſalvo, continuare ſveverunt, tum ſupprimuntur, abortum in promtu eſſe, obſervatum eſt.

Ex cauſis etiam *naturalibus* accuſari ſolet *ætas*, vel nimis tenera, vel provectior: nempe cum fœminæ tenellæ, & delicatiori corporis habitu præditæ; de quibus *Hippocrates, Sect. V. aph.* 44. *quæ præter naturam tenues, abortiunt, donec habitiores evadant*: quia illæ perferendis anomaliis, quas graviditas & conceptus excitare ſolent, impares exiſtunt, neque etiam ſufficiens fœtui alimentum præbere posſint; imprimis ſi viris robuſtioribus, lacertoſis & proceræ ſtaturæ jungantur; idque dum primo pariunt: *Id quod tamen non ſemper quoque verum*, dum quotidie obſervare contingat, tum fœmellas teneriores & juniores, tum etiam provectioris ætatis, ſatis bene & juſto tempore fœtus ſuos in lucem edidiſſe. Huc etiam referri poteſt, *diſpoſitio hæreditaria.* Dantur enim familiæ, in quibus abortus frequentiores quam in aliis contingere conſveverunt. *Vide Schenck. obſerv. l.* 4. Sed hæc communiter ſtatum morboſum præſupponere ſolent; de quibus infra pluribus.

Huc etiam pertinent *temperamenta*, ſive conſtitutiones naturales: uti (1) *frigidum & humidum*, ſive commmuniter ita dictum *phlegmaticum*: quando ſc. ob pauperiem activitatis ſanguinis, particulæ

ticulæ lentæ, viſcidæ & craſſæ, imprimis circa uterum, ceu communem ſexus ſequiori ſentinam, cumulantur, partes ejus lubricas & flacidiores reddunt, vaſorumque, ſanguinem ad uterum devehentium, orificia & extremitates obſident & obſtruunt, atque ſic ſecretionem lymphæ puriſſimæ, ſive ſucci alimentarii impediunt; unde tonus uteri deſtruitur, conceptio impeditur, illaque facta fœtus alimento privatur, aut præter flacciditatem & laxitatem partium facile exturbari poteſt. Et quidem *hoc ut plurimum cauſa communior ad abortus diſpo-„nens eſſe ſolet*; & ſi talis conſtitutio, partiumque ſimul uterum con-„ſtituentium flacciditas adfuerit; tunc aliæ cauſæ occaſionales, alias „innoxiæ, indifferenter tamen inter abortiva relatæ, faciliimo nego-„tio aliquid huc conferre & abortum provocare poſſunt." Sic *novi* dicit *Foreſtus l. XXVIII. obſ. 66. aliquot mulieres, humidas habentes matrices, decima tertia vice, ex tenuiſſima cauſa abortiiſſe.*

Temperamentum cholericum quoque, præſertim partibus uterinis, uti dictum, non debite conſtitutis, *frequenter etiam ad abortum diſponere* per experientiam notum eſt: ita ut Germani proverbio vulgari dicere conſveverint: Sie kan keine Kinder kriegen, ſie iſt zu böſe. An autem *ſanguineum*, ſolum idque ſine plethora, in mulieribus, quod cetera ſanis, & bene conſtitutis, illas ad abortum, ita ſimpliciter proclives reddere posſit, ſuperius, cum de plethora mentionem fecimus, dictum eſt. *Obeſiores* autem, quia ut plurimum præter plethoram humoribus excrementitiis, viſcidioribus, & ut vulgo dicitur cacochymia pituitoſa, vel phlegmatica abundant, earumque partes uterinæ laxiores eſſe ſolent, huic affectui magis obnoxiæ obſervantur. Proinde *Hippocrates Sect. V. Aphoriſ.* 46. *Immodice craſſas non concipere, niſi ad mediocrem corporis habitum redeant.* Item *Aphoriſ.* 45. *Quæ mediocriter corupulentæ abortum faciunt. 2do menſe aut 3tio ſine occaſione manifeſta, iis cotyledones lentoris ſunt plenæ, nec pro pondere foetum continere poſſunt. Quod tamen non ſemper experientia verificat*, niſi & ultimum requiſitum nempe repletio cotyledonum lentore, ſimul adfuerit. His etiam *temperamentum particulare uteri*, addere ſolent, v. gr. *plethorem particularem uteri*, a ſanguine circa uterum in quantitate ſtagnante: item *conſtitutionem ejusdem particularem*, (uti loqui amant) *frigidum & humidum*, *ejusque ſtatum nimis lubricum*, oblaxa-

ta

ta a pituitoſis iſtis, (ita dictis,) humoribus, ligamenta, aliasque partes, accedentibus humoribus iſtis in utero coacervatis & ſæpe acrimonia ſua fibras ejus ad excretionem ſtimulantibus, ita ut ſuſtinendo foetui impar evadat.

Ex cauſis autem non naturalibus, referri huc conſueverunt, *quæ ex errore diætæ & ſex rerum ita dictarum non naturalium in corpore humano alterationes, atque hoc modo varias ad quoslibet affectus diſpoſitiones, producere poſſunt*: quæ vulgo ſunt: (1) *Aër*; (2) *cibus & potus*; (3) *motus & quies*; (4) *Somnus & vigiliæ*; (5) *excreta & retenta*; (6) *animi pathemata.* Ex quibus (1) quantum *aër*, (ſive fluidum illud, in quo & a quo vivimus, quique ambiendo & inſpirando, vario modo corpora noſtra afficit, quantasque mutationes aëris, & in corporibus humanis mutationes producant, ſuperfluum eſt hic enarrare, cum illud ſatis ſuperque pateat: Adducunt hic communiter *Aphor.* 12. *Hippocrat. Sect.* 3. *ſi auſteralis hyems & pluvioſa, & clemens fuerit, Ver autem ſiccum & aquilonium, mulieres, quibus partus in Ver incidit, quavis occaſione abortiunt. Quod autem, an univerſaliter verum, valde dubitandum*: alias enim omnes fere, vel pleræque mulierculæ, tali aeris diſpoſitione exiſtente qualibet occaſione vel ſemper, vel ut plurimum talia paterentur; atque proinde plures meretriculæ, ejusmodi conſtitutiones tempeſtatum ſibi optarent; quod tamen veritati non conſentaneum atque experientiæ: Attamen conſtitutiones ejusmodi aëris nonnunquam dari, quibus frequentiores abortus, quam aliis temporibus contingunt, experientia & obſervationes Medicæ teſtantur. *Vid. Diſputat. Excellent. DD. Fickii de Abortu epidemico. Jenæ* 1697. *habitum.* Sic quoque de aëre peſtifero & infecto Authores loimographici, teſtantur. Inter alias *Pareus l.* 21. *c.* 5. *de peſte*, dicit: *Quod ſi mulieres vulgo abortire cernantur, hauſto ſcl. & continenter inſpirato aëre vaporoſo, corrupto, & foetui vitæque principiis obnoxio, quo ſuffocatus foetus mox excidit, jamjam imminere peſtem ſcire liceat.* Id quod & alii Authores tempore peſtis contingere ſolere obſervarunt. Ex aliis adducere libet ea, quæ referunt *literæ obſervationum, circa peſtem Dantiſcanam Ann.* 1711. *editæ p.* 43. *Ad quæſtionem: quid circa gravidas & embryonem obſervatum?* R. Alle ſchwangere Frauen waren gefährlich daran; weil ſie erſtlich die Peſt viel eher als andere bekamen; und

Cauſæ non naturales.

und alsdann Alle, ne unica quidem excepta abortirten, die impræ-gnatio möchte kürtzlich, oder ſchon lang zuvor geſchehen ſeyn: und zu andern, weil ſie allzufrüh entbunden wurden, ob ſie ſchon nicht an der Peſt kranck, ſondern gantz geſund waren, dann zu ſolcher Zeit, ging keine eintzige Frau ihre Zeit vollkommen zu Ende; alle gebahren entweder in 6ten oder 7ten Monath, auch am 9ten wann ſie auch im übrigen ſich wohl befunden. Und das ſchadete der Frucht nicht, wann ſie ſonſt nur wol abgewartet, und debitè verpfleget wurden. Ich für mich alleine habe wol 20 Kinder geſehen, & adhuc viventes, die im 7ten und 8ten Monath zur Welt kommen, und gantze 4 Wochen noch, als für tod lagen, ehe ſie Mutter-Brüſte ſaugen könten; ſie müſten aber ſehr warm gehalten, und nicht aus der Ruhe geſtöhret werden. *Nempe: omnes gravidæ magno in periculo verſabantur, quia peſte citius prae aliis corripiebantur, atque omnes, [ne unica quidem excepta] abortus paſſae fuerint;* (id de peſte actu jam laborantibus ſuſpicor, vel quantum forſan ad Authoris notitiam pervenerit,) *non obſtante, an ante breve, vel longius tempus ingravidatæ fuerint.* 2do, *quod ante legitimum tempus pepererint, licet illæ non actu peſte infectæ decubuerint, & alias integra valetudine fruerentur. Quia illo tempore nulla foemina tempus ordinarium partus attigit, ſed omnes vel 6to, 7mo vel nono etiam menſe enixæ ſunt, licet quando cæteræ ſatis bene habuerint. Idque partui non nocebat;* (*de 6ti meſtri tamen dubito,*) *ſi tantum debita ejus cura habita fuerit. Ego ipſemet plusquam* 20 *infantes vidi 7timo vel 8vo menſe natos,* (niſi adfuerint forſan errores calculi,) *qui per menſem, mortuorum inſtar jacuerant, antequam mammis maternis admoverentur; oportuit tamen illos, ſemper calide fovere, nec multum e ſomno turbare.* Hæc ille: An autem iſta in omni genere peſtis, & alibi locorum etiam obſervata fuerint, non auſim determinare.

Huc etiam referri poſſunt *odores*. Notum enim eſt, quasdam mulieres, odoribus ſuavioribus delectari, atque recreari, ſicut viri, e contra foetidis ac graveolentibus lædi, uti exempla proſtant abortuum ab odore elychnii candelæ, cloacæ, paludum & ſimilium, concitatorum: atque vice verſa adhuc plures dari, quæ odores

odores gratiores, imo ipſorum florum ferre non poſſint, atque exinde in paſſiones hyſtericas conjiciantur. Affectus autem hyſtericas lipothymias, convulſiones, variaque alia gravia ſymptomata conſequi poſſe, ſatis conſtat, atque propterea, etiam aliquando abortus ſequi poſſe, non facile negandum: attamen hæc, quæ aliquando propter idioſyncraſiam, aliasque diſpoſitiones evidentiores, quibusdam rarius & inter tot centenas, vix uni contingere obſervatum erit, ſtatim inter cauſas generaliores referre, admodum abſurdum foret; cum nonniſi tantummodo, inſtar cauſæ occaſionalis vel accidentalis, quæ, proprie dicendo non vera eſt cauſa, ſe habeant; ſed de his in ſequentibus plura. Et ſimiliter, *quæ de aëre calido, frigido humido, ventisque variis*, huc communiter referuntur, dicendum. Nullus enim datur annus, imo aliquando vix menſis præterit, ubi ejusmodi variationes aëris & ventorum non ſint obſervandæ; cum tamen tot millenæ utero gerentes, feliciter legitimum puerperii tempus, absque ullo metu vel indiciis abortus, attingant.

Cauſæ rarius effectus producentes, propriæ non ſunt veræ cauſæ.

Ex (2da claſſe) *cibus & potus* quoque hic culpari ſolent; quando nempe vel pravæ ſunt conditionis, aut juſta quantitate, non ingeruntur; quando ſcl. gravidæ cibos noxios, abſurdosque expetunt; in nimia quantitate, quam ut eis digerendis ſtomachus par eſſe poſſit, ingerunt; unde cruditates, febres, vomitiones, plethora, (de qua ſupra,) oriuntur: ſi autem in non juſta quantitate aſſumptus fuerit, (quod tamen rariſſimum,) foetui ac matri ſufficiens alimentum non præbebit. Quod etiam *de potu* ſtatuunt, cum vel actu frigidus, vel refrigerans, item calefaciens, uti muſtum, vina generoſa, (de quibus jam mentio facta,) ſpiritus vini, cereviſia craſſior & fortior, & ſimilia, copioſe ingeſta fuerint: Sed quis non videt, *hæc quoque, vel inter cauſas vel plane nullas, vel remotiſſimas*, occaſionales, per accidens, & rarius contingentes tantum referri poſſe, quæ verarum cauſarum nomen vix promereantur. *Communiſſimi multique errores in medicina committuntur, cum aliquis vel cibus, vel potus, vel etiam medicamen aliquem effectum produxiſſe obſervata ſint, deinde ſine notata perſonæ qualitate, temperamento, aliaque obſervanda circumſtantia, huic indifferenter illum attribuunt, atque poſtea eundem in aliis quoque præſtare credunt, quæ*

poſtea nec in centenis, imo vix millenis aliis ſubjectis eodem vel ſimili modo ſubſequuntur. Exemplo rem illuſtrabo:

Perſona nobilis quædam alias laudabilis conſtitutionis, euſorca & ſanguinea, ex errore diætæ, in diarrhoeam ſatis diuturnam incidit, cui adſtantes mulierculæ, pilulas illas famoſas Becherianas ſive Hallenſes dederunt, & per aliquot dies earum uſum continuare juſſerunt, credentes per earum uſum cauſam ſimul diarrhoeæ evacuandam fore, & ſublata hac cauſa etiam effectum hujus ſublatum iri; imprimis cum Author earum uſum in ſimilibus affectibus ſuaſerit, illæ quoque, ſed cœteris paribus, hic aliquando non inutiles judicandæ; ſed exinde diarrhoea indies aucta, inſequente febre continua, appetitu viribusque inſigniter proſtratis. Quædam ex præſentibus, ægræ, unum vel duo pruna Armeniaca, (des abricots) clam porrigit, ſed inſequenti die, poſt eorum uſum, febris maligna petechialis inſequitur, cum phrenitide, & convulſionibus, & poſt aliquot dies mors. Quis itaque ſanæ mentis homo non videt, hic cauſam principalem hujus morbi & mortis fuiſſe errorem diætæ, ex qua humores illi acres, fermentiſcibiles diarrhoeam, febrem ceteraque ſymptomata producta fuerunt, & ſimilia, quæ hic ſecundum ſtylum Medicum accuſari poſſent. Sed ecquis, pro cauſa mortis, pilulas has balſamicas alias in ſuo genere ſatis bonas & polychreſtas (licet, non niſi abuſive, pro univerſali medicamine in quibusvis morbis, promiſcue offerendo, venditentur,) quæ in ſimilibus aliisque affectibus, quotidie cum ſucceſſu exhibeantur; & duo hæc pruna, (nempe in hac parva quantitate & doſi,) etiam in morbis ſine notabili damno ſœpe commendantur; facile habebit? Hic autem propter circumſtantias particulares, non niſi inter cauſas per accidens ob intempeſtivam aſſumptionem referri poſſent, vel vix illud nomen promereri. Certe hac ratione, nihil in rerum natura reperiri poterit, cui nomen cauſæ alicujus morbi, abortus, imo mortis ipſius imponi non posſit. Idem quoque Judicium eſto & de remediis, ita dictis abortivis, quorum infra mentio facienda erit. Sic foemina quædam gravida, cæterum ſatis ſana, fructus hortenſes, v. gr. fraga, ceraſa, pruna &c. in quantitate comederet, vel etiam vina, aut ipſum etiam

Illuſtratio ab exemplo.

etiam vinum aduſtum immodice hauriret, nec ab eorum uſu nimio ſibi temperaret; incidet illa facile in vomitus, febrem, imo febrem malignam; ſi nec tum ab illorum aſſumptione abſtinuerit, (prout ſimilia exempla dantur,) majora, gravioraque ſymptomata enaſci poterunt, ſequi poteſt abortus, imo ſic nec dum metas gulæ poſuerit ipſa mors. Sed quis hic fraga, ceraſa, pruna, vinum, vel vinum aduſtum in numerum abortivorum, vel venenorum ponet? cum aliæ meretrices, vel etiam aliæ mulieres gravidæ vel data opera, vel guloſitatis ergo, vel etiam forte fortuna, varia etiam indigeſtibilia, porcorum ad inſtar devorabunt, inſimul potulentis quotidie ſe ingurgitabunt, idque ſine ulla inde obveniente noxa.

Sequitur (3tio) *motus & quies.* *A quiete* quidem non adeo evidens periculum metuendum. *Motus* autem vehementior, totum corpus nimium concutit, motumque concitatiorem ſanguinis, & fluidorum noſtrorum, eorumque orgasmum excitat, ſpiritus animales disſipat. Ita *exempla proſtant, a nimia ſaltatione, equitatione, lapſu, ex elevatione oneris, abortus fuiſſe excitatos.* Quoniam autem multa alia & infinita exempla adſunt, nihil tale exinde ſecutum fuiſſe; idcirco id tantum in ſubjectis ubi diſpoſitiones iſtæ ſupra recenſitæ, & infra dicendæ tantum adfuerint, evenire facile credendum. Dantur etiam plurima exempla, perſonarum ſuſpectarum, tale quid ſtudio procurante volentium, quæ pondera gravisſima portaverunt, ſaltarunt, aliosque ſimiles motus concitaverunt, ſine tamen ſubſecuto illo quem ſperabant, abortu. In aliis autem delicatioribus ſubjectis, & quæ ut ante dictum, per diſpoſitionem uteri internum, ſimilemque, ex leviori cauſa ardore, vento, aëre humidiori, terrore in ſomnio, ſimilibusque abortire poſſunt, mirum non eſt, ſi & ab ejusmodi violentioribus exagitationibus idem patiuntur, ſecundum illud vulgare: *duo cum faciunt idem non eſt idem.* Itaque & hæc non tam ſimpliciter, pro cauſa propria, ſed tantum accidentali habenda ſunt. *Verbera graviora attamen,* imprimis abdominis, circa partes vicinas uteri, quibus ipſe foetus lædi, vel vulnerari poteſt, abortus indubitatius ſequi ſolet, idque eo citius & facilius, quo læſiones illæ

graviores, vel periculoſiores fuerint, ex quibus ſœpe ipſe utero gerentes in evidens vitæ periculum conjiciuntur. Hinc vidi mulierem gravidam ab alia fuſtibus male tractatam, quam hæc in terram projecerat, imo calce pedum, ventrem percuſſerat, poſt aliquot dies foetum imperfectum mortuum, hinc inde lividum, & vibicibus notatum edidiſſe. *Sic Welſch de lethal. vulnerum cap.* 13. *pag.* 117. 118. *abortum ex calcitratione in abdomen notavit. Et Benedict. Sylvaticus conſil. & reſp. Med. cent. III. conſil. VIII. abortus ex fortuito lapſu, triduo poſt per fruſta ejecti, meminit. Item Excell. Wedel amoenitat. med. lib. Sect. III. c.* 10. *abortus a choreis totius noctis*; item a lapſu de Scala cum duarum coſtarum fractura.

Caſus.

Minus autem (4) *a ſomno & vigiliis*, ſubjectis in ſtatu ſanitatis conſtitutis Metuendum. Licet enim *ſomnus immoderatus*, ſpiritus torpidos faciat, humoresque xcrementitios generet, *vigiliæ* e contrario *nimiæ*, ſpiritus exhauriant, viresque proſternant: ubi tamen affectus ſoporoſi, vigiliæque immoderatæ, quæ inter morbos numerari poſſunt, defuerint, raro ex illis ſolis abortus ſequitur, natura ipſa, vias errores tales corrigendi inveniente, inſomnemque noctem, placidiori altera, & ſomnum aliquando protractiorem una vel altera horula vigiliarum compenſante.

Jam procedimus (5) *ad excreta & retenta*: quæ quando rite ſe habent, ſtatum ſanitatis, & e contra quando imminuta, vel nimia, morboſum præſupponunt. Sed de morboſa conſtitutione, in cauſis præternaturalibus aliquid dicemus. Fluxum tamen menſtruum, in plethoricis & aſſuetis vel ſolito modo, vel parcius provenientem, non nocuiſſe, imo profuiſſe ſupra notavimus. Et hic non omnem hæmorrhagiam, ſed tantum ex fundo uteri provenientem periculoſam eſſe dicunt. Id circo ad omnes ſimiles circumſtantias probe attendendum.

Sequuntur jam (*6to & ultimo loco*) *animi pathemata*, ex quibus omnibus tamen non, niſi tria forſan, in conſiderationem trahi merentur: ira, mœror & terror. De *ira* jam ſuperius, cum de temperamento cholerico mentio facta, aliquid diximus. *Ira* enim, cui ordinario præ viris fœminæ magis indulgent, *quantum*

vim

vim in corpus humanum habeat, quotidie experimur; ita ut in ſubjectis, imprimis ob alias cauſas ad abortum diſpoſitis, facillime abortus provocare poſſit. Turbatis enim & confuſe inordinateque motis ſpiritibus animalibus, maſſa ſimul ſanguinea turbatur, & inordinate movetur, imo tota corporis machina in confuſionem abit: quapropter etiam uteri fibris, ſpasmodico motu irritatis, opificium ejus aperitur, fundus vero contrahitur, inque fœtum ipſum tyrannidem exercendo, quem motibus quoque ſpasmodicis, vel epilepticis, corripi veriſimile apparet, ille vel necari, vel vivus exturbari poteſt. Quod quidem de perſonis, uti dictum, per alias morboſas conſtitutiones ad id diſpoſitis verum eſt, robuſtiores autem & impune iraſci, imo & ut in inferioris ſortis mulieribus contingere ſolet, pugnis quotidie contendere, & tamen feliciter parere videmus. De *mœrore* res anceps eſt. Inſignem & gravem triſtitiam, ſymbolum ſuum, ubi jam dicta diſpoſitio adeſt, hic conferre poſſe non dubito: alias vero præter opinionem & deſiderium imprægnantur, toto fere geſtationis tempore triſtes, depreſſo animo, ejulantes, dolentesque videmus, ſine ullo tamen, quem forte lubenter optarent, ſequente abortu.

De terrore autem, imprimis *panico*, paulo clarior res eſt: cum enim exinde ſpiritus animales ita ſubito deprimantur, ut deliquia animi, aliique graves affectus inde oriantur; hic mirum non eſt & abortum ſubitaneum ſæpius conſequi poſſe. Proſtant enim obſervationes, a ſolo tonitru graviori, gravidas abortus perpeſſas fuiſſe. Sic *Michaelis prax. clin. ſpec. CXXIII. de abortu* teſtatur *aliquando mulierem gravidam, cum in fontem in aquam cadentem conſpexiſſet, illico abortum feciſſe, eundemque effectum in alia bombardæ exploſionem, in alia vipræ tranſitum, in alia ſubitam conſternationem, præſertim tempore peſtis graſſantis &c. produxiſſe.* De abortu externo vide etiam *Littmann. Medic. for. Cent. II. caſ.* 88.

Referri huc etiam ſolet *Venus frequentior*: quod autem vita perſonarum ſuſpectarum & meretricum, quas ſæpe inſcio patre ingravidatas videre licet, dubioſum facit. Et quota quæſo maritatarum, imprimis, quæ natura ſalaciores ſunt, aut potentem nactæ maritum, ſibi, durante tempore graviditatis, ab illa temperat.

Argui hic etiam ſolet *arctior thoracis & ventris, per veſtes rigidas, adaptatis eſſerculis ligneis, vel eburneis* (die Schnür-Leiber) *conſtrictio:* de plurimis tamen, clam in gravidatis mihi notum eſt, eas ad graviditatem occultandam, abdomen faſciis quam arctisſime conſtrinxiſſe, ſine ulla aliqua fœtus noxia, cum aliquali matris, ut deinde confeſſæ ſunt, incommodo.

Caſus. Antequam ulterius pergam, commemorandi mihi hoc loco veniunt caſus, quos bis accidiſſe mihi certo conſtat. Nempe viros, fœminas a ſe ingravidatas, nudas & ſine ullis veſtibus, noctu ſub antlia, producendis aquis conſtructa, (Waſſer-Pumpe) collocaſſe, atque ita gelida aqua nudum eorum corpus perfudiſſe, & hoc negotium aliquot noctes ſequentes per integras horas reiteraſſe, ſub certa ſpe, illis hac ratione abortum concitatum iri; nullo tamen ſperato ſucceſſu. Quæ me ſatis in ſententia mea confirmant, in fœminis ſanis illorumque partibus uterinis bene conſtitutis, difficillime etiam a cauſis illis non naturalibus externis abortus contingere poſſe.

Cauſa contra natur. Jam ut & de rebus *contra naturam*, ſive quæ hic inter cauſas abortus, *a nobis provenientes*, aliquid dicamus. Sunt illæ ſcilicet *morbi plerique*, quibus gravidæ obnoxiæ eſſe conſveverunt.

Morbi. De quibus in genere notandum, *morbos leviores*, imprimis, quæ robuſtioris ſunt conſtitutionis, ſolos raro abortus efficere ſolere. Qui autem *graviores & ſentici* ſunt, matrem affligendo fœtum ſimul afficiunt, nutrimentum illi laudabile ſubtrahunt, & morbos communicant, atque eum ſic interimere, vel debilitatum vivum abortu eliminare poſſunt. Id quod etiam rationi conforme; *matre enim morbo graviori aut diuturniori debilitata, fœtus quoque tandem debilior evadit:* corrupta deinde per longitudinem vel vehementiam morbi, maſſa ſanguinea matris, illud quoque fœtui communicatur, atque nutrimentum ejus vel corrumpitur vel ſubtrahitur. Et in ſpecie, *quoad particulares uteri affectus relaxatio illa uteri præternaturalis, levitas ſuperficiei interioris, ab obliniente eam viſcida mucagine, proveniens,* cujus jam ante mentio facta ob fibras emollitas & flaccidiores redditas, *cauſa eſſe ſolet abortuum frequentiſſima;* ubi mulieres interdum vel ex nulla

Cauſa abort. frequentiſſ.

alia

alia vel ex leviſſima occaſione, fœtum dimittere & abortum pati ſolent, id quod extra ſuperius commemoratos caſus, & in cachexiis, item hydrope uteri non eſt ſolenne.

Referunt huc quoque *vitium conformationis ipſius uteri*, anguſtiam nempe ejusdem, cum ſe ſatis extendere, & fœtum, adjuſtum usque pariendi tempus, retinere nequit; *Flatus* itidem *uterum diſtendentes*, qui & aliquando graviditatem mentiuntur, & ſemper humores acres, viſcidos, in utere collectos præſupponunt, propterea non raro aliquid huc conferre poſſunt. Viſæ tamen non nullæ mulieres, quæ in partu, cum ipſo fœtu & ſecundinis, copioſos flatus excreverunt. Vide Bartholini Hiſt. anat. cent. I. pag. 1.

Nec minor abortiendi neceſſitas occurrere ſolet, *in aliis irritationibus fibrarum uteri*, *tum in morbis ſolutæ unitatis*, *vulneribus*, *ulceribus*, *inflammatione*, *eryſipelate*, *quæ periculoſa gravidis eſſe*, *jam docuit Hippocrates Sect. V. Aph.* 43. Item *humoribus acribus ſcorbuticorum*; *ſimiliter in procidentia uteri vaginæ*, vide David von der Becke diſſ. de procidentia uteri hab. 1683. Vid. Ruyſch obſerv. cent. obſ. p. m. 11. 12. Morgagni adverſ. Anatom. adverſ. 4. p. 49. Riverius in obſerv. p. m. 92. & alias plures Medicorum obſervationes. Quam tamen non ſemper abortum conſtat; itemque *affectibus ſpasmodicis & convulſivis*, vel *idiopathia in paſſione hyſterica*, proprie ſic dicta, vel *per conceſſum* in affectibus epilepticis, aliisque nervinis, quo pertinet ſyncope & lypothymia, & ſimilia. Aliæ cauſæ externæ.

De *fluxu ſanguinis* jam in antecedentibus dictum. *Fluor* autem *albus* prægnantibus non rarior eſt, qui, ſi continuus copioſusque excrementitios humores & cachexiam præſupponens, nutrimentum fœtus inquinando & corrumpendo fœtumque ipſum obruendo, atque partes nimis laxando, aliquando cauſa ſimul abortus eſſe poteſt. Si autem paucus fuerit, aut periodicus, tempore menſibus ſolito ſe manifeſtans, nec conceptionem impedit, nec geſtationi obeſt. Conſtat enim fœminis ſuſpectis ingravidatis, poſt uſum ita dictorum pellentium, loco menſtruorum, fluorem album in magna ſatis quantitate, ſine ullo impedimento graviditatis prodiiſſe.

Quæ

Quæ ulterius hic memorari ſolent, ſunt: *Diarrhœa & conſtipatio alvi*; item *teneſmus*, *morbi ſphincteris veſicæ*, *ſternutationes crebræ*, *tuſſis frequens*, *vomitus*, *lues Venerea*, & *febres*, *inſignis aliquis corporis dolor*, & *ſimilia*.

De *Diarrhœa* extat *aph*. 34. *ſect*. 4. *mulieri gravidæ*, *ſi alvus profuſior ſit*, *abortionis periculum imminet*; quod tamen non ſemper, nec niſi immoderata, aut ſi aliud ex vitiis vel cauſis aliis ſupra dictis, ſimul adfuerit, verum eſſe poterit. Si enim robuſtiores, nec a forti purgante abortiunt, quod tamen magis afficit, majora tormina & incommoda parit, quam ſæpe diarrhœa, imprimis ſi non nunquam beneficio naturæ aut critice eveniat, quanto magis exinde pericli faceſſetur. De *Dyſenteria idem* judicium *Wedelius* teſtatur *nullam ſe vidiſſe dyſentericam gravidam*, *quæ abortierit*. Si autem dyſenteria eousq; progreſſus fecerit, ut periculoſa aut lethalis fiat, fœtum ipſum etiam mori neceſſum erit. Sic in *teneſmo* a crebro deſidiendi molimine, & abdominis compreſſione, uterus ſimul in conſenſum rapitur. Sic *aph*. 27. *ſect*. 7. *Hipp*. dicit: *teneſmum gravidæ mulieri accidentem abortum facere*.

Conſtipatio autem *alvi* ſola, rarius id præſtat, cum multæ dentur mulieres, naturaliter aliquot dies conſtipatæ, quæ tamen juſto pariunt tempore; niſi ſimul teneſmus, uti ſæpius ſolet, aut alia accidentia adfuerint. *Morbi ſphincteris veſicæ*, ob viciniam & conſenſum irritationis & ſtrictionis, aliquid non nunquam efficere poſſe, non negaverim. *Sternutationes crebræ*, *tuſſes*, *vomitus*, ſi prænarratis affectibus ſuperveniant, propter concuſſionem corporis violentiorem, etiam hic aliquid conferre poſſe credo: aſt ſi ab aliis vehementiora exercitia impune tolerantur, pondera gravia ſine noxa portantur, hinc quoque promiſcue corporibus ſanis hic nihil abortivi procuraſſe, ipſa experientia teſtabitur. Nonne enim quotidie videmus, millenas mulieres prægnantes vehementiſſimis vomitionibus, imprimis tribus primis graviditatis menſibus, ſine ullo ſubſecuto abortu divexatas? De *lue Venerea* etiam multa exempla, illam gravidis, etiam per ſalivationem Mercurialem, ſine ſubſecuto abortu, ſanatam fuiſſe, atque mulieres hac antea affectas, ſanos deinde infantes peperiſſe.

In-

Inſignes ventris, *lumborum*, *capitis*, *aliarumque partium corporis dolores*, alios præſupponunt communiter affectus & morbos; proinde ſecundum circumſtantias & qualitates eorum, hic quoque vel plus vel minus timendum erit; imprimis ſi dolores diuturniores fuerint, & fœminas teneriores, hyſtericas, aliove affectu laborantes, corripiant. Sic *Hippocrates l. de morb. mulier. Si mulier, quæ uterum geſtat, matris aut lumborum doloribus conflictetur, metus eſt ne ruptis membranis, quem optime cingunt, abortione ejiciat.* Quod autem *ad febres* attinet; certe *intermittentes & continuæ benignæ*, ceteris paribus, parum periculi afferunt. Sicut etiam hecticas plus una vice ſatis bene partus enixas fuiſſe videre licuit. Aliter ſe res habet in febribus malignis & acutis, ubi majus periculum imminet. De acutis loquitur *Hippocrates aph.* 31. *ſect.* 5. *Mulierem gravidam morbo aliquo acuto corripi periculoſum.* Item *Aphoriſmo* 55. *Gravidas febricitantes & vehementer extenuatas difficulter parere & cum periculo abortire.* Sed egomet ipſe tractavi fœminam prægnantem primiparam, laborantem febre petechiali maligna, ſatisque periculoſe decumbentem, quæ feliciter priſtinæ ſanitati reſtituta, poſt ſex hebdomades ſanum enixa fuit filium. Ut de aliis, febribus intermittentibus & continuis laborantibus nihil dicam. Sane inter centum vix una reperietur, quam geſtationis ſuæ tempore usque ad finem non aliqua febricula laboraſſe interdum contigerit. Caſus

Reſtat, ut paucis *de cauſis abortus*, *qui vitio fœtus accidere ſolent*, aliqua dicamus. Quando ſcilicet *embryo debilis*, *ex debili ſemine prognatus*, *a patre ſenio morboq; fracto*; *aut morboſus*, *vel ipſe*, *vel a matre ipſa morbo correpta & languente*, *vel etiam ob violentiam externam*, *jam in utero exanimatus exiſtit.* Si enim debilior fuerit, inquietus fit, & varie ſe agitat; imprimis (quod etiam ab Authoribus obſervatum) *ſi convulſionibus laceſſitus fuerit*; id quod ſæpius videmus, mulieres ſe male habent (v. g. in commotionibus affectuum animi, de majori motu fœtus conqueri) qua exagitatione utero ad excluſionem ſui ſtimuli adduntur. Sic *Michaelis Prax. clin. ſpec. Caſ. XXII. abortum ſex menſium notat, toto corporis habitu lacteum & ictericum, in quo diſſecto ventriculus, cum inteſtinis, bile refertus, ſed ipſum & he-* Cauſæ a vitio fœtus.

par aridum, ſplen ſchirrhoſum, pulmones corrupti, & cor flaccidum inventa fuerunt. Accuſantur hic etiam fœtus in utero hydropici facti; item natura grandiores, a patre robuſto geniti, matre teneriori exiſtente, quod alimentum ei ad complementum ſui debitum ſubminiſtrare non poſſit, aut mole ſua cavitatem uteri excedat; id quod aut rarius accidere credo, & ejusmodi gandiores fœtus, partum quidem laborioſiorem, raro abortivum conſtituunt, ut taceam in diſpoſitione ſeminis, a patre robuſto, (quantum enim illud huc conferre poſſit, nondum adhuc a literatis determinatum) ſi poſtea alimentum uberius a matre ſubminiſtrandum defuerit, vix ita fœtum accreſcere poſſe. Alia res eſt, ſi mater initio ſana fuerit, deinde autem in morbum incidat, qui fœtui alimentum neceſſarium ſubtrahat. Interim non rarum eſt, mulieres macilentas fœtus nihilominus grandiores in lucem edere ſolere.

Pari modo quoque, *numero excedente fœtu*, ſi ſcilicet *gemelli, trimelli vel plures numero, ſimul concepti fuerint*; non nunquam unus vel duo per abortum exire ſolent, id quod tamen etiam non ſemper procedit, quia multa exempla adſunt, ejusmodi juſto ſimul tempore editorum. Interim, quoniam iſtos gemellos & trimellos ut plurimum teneros & parvos conſpicari ſolemus, hinc concludendum, ipſis debitum alimentum non ſuppeditari, niſi mater admodum robuſta & euſarca fuerit.

Huc referri quoque poteſt, *ſi foetus mola ſtipatus fuerit*, quæ ipſi etiam nutrimentum neceſſarium detrahat. Sic Michaelis citato loco abortum exeunte ſimul enormi mola annotavit.

Adeſſe quoque aliquando *in foetu*, ſtabunt, vitia conformationis; quando nempe vaſa umbilicalia, vel juſto exiliora ſunt, ut facilius abrumpantur, accedente imprimis vehementiore corporis motu, vel ſatis craſſa quidem, breviora tamen, ut creſcente fœtu placenta facile detrahatur, atque fœtus ad orificium uteri devolvatur. Item quando membranæ, fœtum ambientes, ſunt nimis tenues, ut movente fœtu facile dirumpantur.

Finiamus

Finiamus hoc caput dicto *Foreſti*, *lib. XXVII. obſerv. XVI.* Qui, *quæcunque mulier* inquit, *citra evidentem cauſam abortire conſvevit, vel totius corporis, vel uteri vitio laborat.*

An autem etiam *per ſympathiam*, quæ ante aliquot luſtra in pluribus Germaniæ & Belgii locis valere conſvevit, abortus provocari poſſit, non eſt, nec meæ intentionis nec loci inquirere vel determinare.

CAPUT III.

De Medicamentis, ſic dictis abortivis.

ABortus contingere toto die videmus, quoniam vero honeſtæ fœminæ, & jam ſi omnem curam ad illum præcavendum adhibuerint, interea tamen facillime ſæpe ex leviſſima, imo ſæpe nulla cauſa externa eum patiantur. Mulieres contra aliæ, imprimis ſuſpectæ ſe clam imprægnari paſſæ (quamvis nihil ad procurandum abortum intentatum relinquant) ſpe tamen ſua ut plurimum fruſtrantur: (de ſanis hic loquor, nulloque vitio, vel morbo alio interno, quorum ſupra mentio facta eſt, laborantibus.) Hinc operæ pretium videtur, ſolertius inquirendi, *quæ cauſa ſubſit, quod in illis ea, quæ fugiant accidant, hæ contra illa quæ anxiæ annitantur, aſſequi non poſſint?*

Porro notum eſt, (quod & ipſi gentiles jam Hippocratis tempore admittere noluerunt, imo & ipſa pietas, honeſtas & ſana ratio jubet,) *omnes praxi Medicæ operam dantes, imprimis promotos Doctores in actu promotionis ſolenni jure jurando ſe obſtringere debere, ſe non tantum medicamenta uterina pellentia caute adminiſtraturos, illa mulieribus gravidis non oblaturos, & præſertim medicamenta abortiva nulli propinaturos fore.* Idcirco maxime neceſſarium, omnem Medicum ſcire oportere: *an talia*

 dentur?

dentur? & quænam iſta ſint, a quibus abſtinere debeant? Et ſi forte talia ſint, incumberet magiſtratui, illa ne venum exponantur, prohibere, & non ſolum e pharmacopœis, ſed etiam undecunque (ſicut de famoſa illa datura in quibusdam locis exempla habemus) ceu infeſtiſſima naturæ venena, e commercio hominum proſcribere.

Quæ huc referuntur.

Quæ autem huc trahi ſolent, ſunt (1) *uterina pellentia fortiora, & remedia ſpecifica vi* [uti dicunt] *fœtui infeſta, eum necantia, aut ex utero expellentia:* (2) *purgantia draſtica & fortiora* (3) *venæ ſectio.*

Pellentia fortiora.

Remedia pellentia fortiora cap. I. ſub titulo: molam, ſecundinam & fœtum mortuum pellentium enarravimus. Facultas Lipſienſis *Sabinam* huc refert, ſecundum *Littmanni Medic forenſ. Cent. I. caſ.* 26, *& Cent. VI. caſ.* 43. *Item decocta ex rore marino, pulegio, ſabina & baccis lauri abortum ſecutum imputarunt;* ubi tamen conſtitutio perſonæ, aliæque circumſtantiæ, ſcitu neceſſariæ non adduntur, ſed ſolum, eam quoque gravia & ponderoſa ſuſtuliſſe & portaſſe *cent. V. caſ. XXVIII.* Item *a purgantibus & pellentibus a circumforaneo exhibitis cent. IV. caſ.* 66. ſimilisque ſententia, a plurimis Medicis, de ceteris pellentibus fovetur, ab ejusmodi ſecutus eſt, perſonas iſtas, quibus id accidit, aliquo alio morbo, imprimis uteri ſimul affectas fuiſſe credo. Suſpicari igitur licet, in negotio tam ſontico, rem non debite ſatis penſitatam, nec forte omnes circumſtantias rite ſatis examinatas fuiſſe.

Specifica vi fœtum enecantia.

Porro inter ἐκβόλια, ſive medicamenta ſpecifica vi fœtum enecantia, recenſentur: ungulæ aſini in ſuffitu adhibitæ, dracunculus minor, ſi ejus odor inſpiratione attrahatur, referente Vehr, diſputatione de abortu, Francofurti anno 1684. *habita. Radicem filicis huc refert Rolfinc, ord. & method. comment. l. IX. ſect.* 3. *cap.* 1. *Sabinam Schröderus in pharmac.* aliique Botanici, *linum* idem *de oleo lini* obſervatum habet *Hagedorn, Act. N. Cur. Ann. III. obſ.* 216. *ubi narrat, uxo-*

rem

rem in gratiam mariti, ſemel atque iterum aliquot guttulas olei lini aſſumſiſſe; a quo, ſub orto fragore in abdomine, excretoque per muliebria cruore coagulato, ſe infeliciſſime abortum paſſam, experta eſt. De ſelagine tertia thalii narrat Jacobus Breynius Act. N. C. Ann. IV. & V. obſerv. 149. *De camphora Borellus obſerv.* 49. *cent.* II. *pag. m.* 192. *Item Schröderus in pharmacopœja, inter fœtum necantia refert ſemen thlaſpi, it. coagulum leporis, cantharides, lapidem hyſtericis Malaccenſis. Et radicem cyclamidis adeo infenſam gravidis pronunciat Dioſcorides, ut prægnantes, ſi herbam ejus ſolummodo tranſiverint, abortire faciat.* Idem inter abortiva inſuperaddit *radicem aſparagi*, cujus decoctum conceptum adimere & ſterilitatem inferre dicit, item, *flores braſſicæ ſativæ* in forma pesſi applicatos, *dracunculum utrumque*; *onasma* (quod etiam transgredientibus abortum facere jactat) *elaterium, ſcammonium, flores conyzæ, vinum belleborites, & phthorion*, ſive abortivum, compoſitum ex ſcammonio, veratro & cucumere ſylveſtri, juxta radices vitium ſato &c.

(2) Inter *purgantia* comprehenduntur etiam *vomitaria* Antimonialia & helleborata. *Ex purgantibus* exceptis quæ jam a Dioſcoride huc tracta, *Schröderus* nominat, *ſuccum elaterii & colocynthidem*, quod foetum enecent; aliaque violentiora & draſtica; imo nec *mannam* hic inſontem eſſe volunt.

Reſtat (3) V. S. idque potisſimum ex decreto *Hippocratis* *Aph.* 30. *Sect.* 5. ſanguinem gravidis non mittendum eſſe docenti. *Mulier enim*, inquit, *in utero ferens ſecta vena abortit, eoque magis, ſi foetus fuerit grandior. De V. S* tamen *brachii*, imprimis poſt medium geſtationis tempus, noſtris temporibus, jam faciliores ſunt; imo illam nonnunquam ad præcavendum abortum, ceu maxime neceſſarium commendant; de qua infra: *V. S. e contra in pede nunquam periculo vacare contendentes.*

Antequam autem meam, de his omnibus ſententiam exponam; neceſſe mihi videtur, ea, quorum ſub initio de modo operationum Medicamentorum, in corpore humano mentionem feci, paulo ſuſius explicare.

Qua ratione Medicamenta in corpore operantur?

Medicamenta quæ communiter præparantur & aſſumuntur *conſiſtunt vel in forma ſolida vel liquida*: *ex prioribus*, iterum alia in vehiculo liquido diſſolvi, vel difficilius, vel plane non poſſunt. Sed fundum petunt; uti pulveres, plurima magiſteria, aliaque præparata quæ in liquoribus ſubſident. Sunt tamen quædam ex vegetabilibus, quæ in iisdem liquoribus aſſumpta, vim aliquatenus ſuam illis communicant, uti quædam radices, flores & folia, in pulveres redacta. Alia ex his ſolidioribus in vehiculo diſſolvi poſſunt, uti extracta, pilulæ plures, Salia, gummata, aliaque his ſimilia. *Ex liquidis* ſunt potiones, eſſentiæ, tincturæ, ſpiritus, olea deſtillata &c. *Ex prioribus nempe pulveribus* & ſimilibus præparatis; v. gr. oculis Cancrorum, coralliis, corn. cervi &c. nemo ſane facile aſſeveraverit, illa in ſubſtantia ad ſanguinis maſſam penetrare, ſed operationem ſuam, in primis viis tantum efficere, atque inter alia, chylum, bilem, ſuccum pancreaticum, aliosque humores præparando, Salia aeria, acida, & ſimilia ſilveſtria, invertendo, viſciditates diſſolvendo, & incidendo, humoresque fluxiliores reddendo, & his non disſimili modo operando. Non hic ſermo erit de medicamentis chymicis, Mercurialibus, Antimoniis, &c. quæ operationes ſæpe per irradiationem perficere creduntur. Volatilia autem Salia depillata, aliaque penetrantiora medicamina, etiam per vapores, ſive exhalationes, in corpore humano, operari, credere adducerer, propter promptam cordialium, analepticarum, opiatorum & ſimilium operationem, antequam ſcil. ſanguini miſceri potuerint. Si enim ejusmodi penetrantiora, etiam in nitris optime obturatis, olefactu percipere poſſumus, ſubtilesque eorum exhalationes animadvertimus, quanto facilius igitur, per tunicas laxiores, ſtomachi, & inteſtinorum, accedente cum primis calore corporis, tranſpirare, atque viſcera ſanguinem & nervos afficere poterunt. Cætera liquida, ſanguini quidem commiſceri a vero non abſimile eſt. At quis non videt, quantæ alterationes in ſtomacho, & inteſtinis tenuibus, deinde in ipſo ſanguine, illis ſubeundæ ſint, poſtmodum per ductum thoracicum ſanguini delatis quanta via quæſo, per totum corpus illis peragranda eſt, antequam ad ipſum uterum perveniant? Ita ſi e. gr. eſſentiæ alicujus pellentis, ſabinæ, caſtorei, ſuccini, vel ſimilis ad 40, vel 50 guttas aſſumptæ fuerint, vix 3 vel 4 gut-

Pulveres vix in ſubſtantia ad M.S. penetrant.

Med. chymica.

Volatilia.

Liquida ad ſanguinem perveniunt ſed non facile ad locum affectum.

4 guttæ, proportione facta ad totum corpus, prius toties immutatæ, atque aliis ſuccis enervatæ, ad uterum deferentur? quisnam igitur ſanæ mentis homo concipere poterit, illam minutam doſin, ſtatim foetum iſtum, natura ſibi inſenſisſimum hoſtem, enecare, illumque aut ita vivum aut mortuum exturbare valere? Sane ſi ſuppresſio urinæ, a calculo, ſabulo, vel aliis viſciditatibus; ſi podagra, aliisque in partibus remotioribus ſtabiliti morbi, omnem vim remediorum eludunt; ſi ipſa tusſis aliique morbi pulmonum; non facile remediis obtemperant? Si calculus veſicæ, ab omnibus medicis, ultra ſphæram activitatis internorum medicamentorum communiter conſtitui ſolent; ob remotiorem a ventriculo, qui prius medicamina recipit, veſicæ ſitum, quisnam uterum, ibidem fere & in vicinia poſitum, majori privilegio donatum dicere audebit. Itaque valde de illo interno, horum infamium abortivorum remediorum, decantato effectu dubitandum erit. Sed redeamus ad illa, unde modo digresſi ſumus.

De *Sabina*, jam ſuperius aliquid diximus, ſcio multas ea, variis modis, aliis additis ingredientibus uſas fuiſſe, abortum autem quem intendebant, (licet abſtructio menſium hic communiter prætexitur,) quantum mihi conſtat, nullum exinde ſecutum novi. *Oleo* nempe ſemi aromatico abundat, proinde *cum Junipero roremarino*, *pulegio* ſimilibusque calidis in multis convenit; atque vim carminativam, viſciditates incidendi, atque ſanguinem ejusque ſerum fluidiora reddendi, ejusque forte grumoſitates, per ſtaſin alicubi formatas diſſolvendi, ſimulque diureticam, atque aliqualem anodinam posſidet: aſt ſi per ſe neque menſtrua ſæpius pellere valeat, (alias ſemper illud, etiam in novilunio illis, quæ in plenilunio pati conſveverunt, & vice verſa, omni alio quovis tempore, ea provocaret;) quoniam beneficium illud, plerumque a natura provenit, quæ ſemotis tantum impedimentis, per purgationes, Martialia, Salia, volatilia & fixa, &c. ſæpe ſine ejusmodi pellentium auxilio inſtituere ſolet, licet deinceps loco ſtimuli, ceu omnia illa aromatica & calida, orgasmum ſanguinis concitando, ſe habere posſit; Sin autem illa modo dicto non præmittantur, hæc pellentia

quoque

quoque ſine effectu ullo dabuntur, uti hæc ſuperius jam notavimus, quanto minus igitur, ad foetum enecandum & expellendum valebit? *Myrrha* balſamica eſt, putredini reſiſtens, orgasmum quoque ſanginis augere valet. *Borax* inſigne diureticum, viqueincidendi fluxilitatem humorum concitare poteſt; ad necandum autem & expellendum partum, utraque inepta. *Crocus*, anodynum & balſamicum, aſt ſi iſta inſigni vi pellente, prout de eo venditatur, polleret; certe mulieres iſtarum regionum, crocum quotidie cibis ſuis, piſcibus, oryzæ cornibus placentis &c. addentes, & impune in magna ſatis quantitate comedentes, nunquam immenſtruatæ manerent, & ingravidatæ, nunquam fœtus ſuas, ad præfixum usque terminum in utero geſtarent.

Et quod *pennas ex aquilæ alis* concernit; Sane hæc vis abortiva adeo potens, ut etiam per ſolum contactum operetur, apud neminem facile fidem reperiet, & forte fabulæ illæ de ætite, jam dudum exploſæ, ſuperſtructa videtur. Quæ vero de externa vi *radicis cyclaminis, & herbæ onosmatis*, prægnantes, illas tantum transgredientes, abortire faciente fabulantur, merito inter illa commenta & ſecretas artes, *a Fiorovanti, Weckero, Hildebrando, Starricio*, & ſimilibus ad amorem conciliandum, impetrabilitatem contra arma acquirendam, ad inviſibiles ſe reddendos, ad cognoſcendum, an fœmina illibata virgo nec ne, & alias hujus generis nugas referimus. Quo etiam refero & illud, quod *Roderic. a Caſtro l. III. de morbis mulierum c. 5. de iſta radice, quæ in Atlantis jugis creſcere dicitur.* recenſet, *de qua narrant, illam ad Venerem adeo ſtimulare, ut ſi quis ſuper eam urinam reddiderit, illico turgere libidines virginibus, ſi ſuper eam ſedeant, aut urinam faciant, perinde rumpi naturæ membranam, ac ſi a viro fuerint vitiatæ, teſte Scaligero.*

Panacea certe forte inæſtimabilis, pro noſtris frigidis, & maleficiatis, atque per ſenium impotentibus, quam mulierculæ libidinoſæ, cum diſpendio ornatus & cimeliorum multo pretio coëmerent, & quæ majus forte lucrum mercatoribus quam ipſæ gemmæ, vel in deſvetudinem venientes margaritæ apportaret.

Suffitum ungulorum aſini, nihil peculiaris, vel ſpecifici præ ſuffitu aliarum nugularum obtinere poſſe, ipſa ratio ſvadet, & quisque

que judicio pollens facile videbit, quamvis ullam hujus experientiam me ſcire, jactare non posſim. Forte ex ſuffitu tali, fœmina quædam prægnans, per accidens, & ex aliis, ſine dubio, circumſtantiis vel cauſis abortum, paſſa eſt, & hinc ſtatim illud, ſine diſcrimine & accuratiori indagine, inter abortiva relatum erit. Simile judicium *de odore draguncul minoris* eſto. Cum herba hæc inter acetaria quotidie ſine ulla noxa a gravidis comedatur, & olfactu percipiatur; quidnam odor & ſuffitus ejus valebit? *Radicem filicis* vim diureticam & deoppillativam posſidere docent; id quod etiam facile crediderim, de virtute autem illa abortiva valde dubito. Scio enim, illam a quibusdam decocto ex ſabina aliisque additam, idque ſine ullo effectu bibitam fuiſſe. Miror quoque Rolfinccium, virum alias doctum & gravem, tales ineptias adeo facile credidiſſe atque illas retuliſſe. Error autem ille, fortaſſe etiam præconcepta opinio, jam a *Theophraſto & Dioſcoride, qui ab uſu radicis filicis, foeminis ſibi cavendum eſſe ſvadent, quia gravidis abortum procuret*, non gravidas autem ſteriles faciat, ad noſtra tempora propagatum eſt.

Sed quæ de *lino* Schröderus & de *oleo lini* Hagedornius referunt, forte quoque fallaciam cauſæ non cauſæ ſapiunt. Quantæ enim fœminæ gravidæ, imprimis ruri, linum præparant, illud in aquis putrefaciunt, exſiccant, triturant & illi incubant, ſine ullo incommodo? Et in regionibus Catholicis, imprimis Polonia, & in Moguntina & aliis, ubi diebus jejuniorum ne butyro quidem veſci permiſſum, oleum autem olivarum nimis carum eſt, mulieres, æque ac viri, multoties oleo lini, ſeminis raparum & ſimilibus, loco butyri in cibis varie utuntur, uti ipſemet vidi, nulla tamen ex illis abortiente.

De *Selagine*, ejusque virtutibus, pauca apud Authores Botanicos reperiuntur. *Plinius l.* 34. *c.* II. *tom. III. p. m.* 159. *illam inter ſpecies ſabinæ refert. Lemri* myrrhatam nominat. Interim deſcriptio *Selaginis illius IIæ* apud *Thalium in ſylva Hercina* videri poteſt. *Breynius* quoque c. l. illam plantam icone adjecto fuſius deſcribit. Quia autem inter cetera illi quoque virtutem vomitoriam & purgantem adſcribit: hinc ſi aliquis effectus exinde ſequi posſit,

idem judicium de illa eſto, quod de reliquis vomitoriis & purgantibus draſticis ſupra latum eſt.

Camphoræ vis antivenerea, ſterilitatem inducens & abortiva, jam amplius non creditur, experientia id refragrante. Hodie quoque artem Medicam exercentibus manus oculatæ ſunt, quæ non credunt niſi quod vident.

Ceteras nugas & fabulas, quæ a dioſcoride, qui jam dudum fidem perdidit, cum inter centena falſa vix decem vera referat, & a nimis credulo botanicorum compilatore, Schrödero, recenſentur, libenter prætereo: ſiquidem illa, falſitate ſatis evidenter apparente, nullam ulteriorem disquiſitionem promereantur. De vino ſuo abortivo, inferius cum de purgantibus ſermonem faciemus, aliquid dicendi fortasſis occaſio dabitur.

De lapide hyſtricis Malaccenſis, pedra del porco communiter dicto, mentionem facit *Hoffmann in Shröder: fœminas nempe Malaccenſes, propter vim nimiam, quam poſſideat, menſes tam abundanter pellendi, illum attingere nolle.* Attamen *Helvetius jun.* qui ſatis prolixe de eo ſcribit, virtutesque ejus omnes recenſet, *dans ſon traittê des Malaides p.* 219. *& ſeqq.* nullam de hac vi ſpecifica abortiva mentionem facit. Nec memini in Gallia, Hollandia, ubi ejus uſus moderno tempore ſatis frequens eſt, ſimile aliquid obſervatum fuiſſe.

Antequam hæc finiam, *de externis uterinis* menſes cientibus atque hac qualitate abortum procurare valentibus, aliquid dicendum, ſic injectionem in uterum inter alia deſcribit *Rodericus a Caſtro de morb. mul. l.* 4. *c.* 2. *p.* 439.

R. ſolis ſciſſil. dr. 1. *myrrh. dr.* 1. *helleb. nigr. dr. ſem. decoquantur cum vino pro injectione.*

Emplaſtrum idem ibidem R. Rad. cyclamin. arthemiſiæ, elaterium ā a. dr. 5. *abſynth. granor. gnidii ā a. dr.* 10. *nitri Unc.* 1. *Rad.*

cucum.

*cucum. ſylveſtris dr.*1. *opopanac.dr.*10. *lupinor. amaror. Rad. cheli-don. ſem. violar. aa. dr.*6. *olei cypriin. q.ſ.m.f.l.a. Emplaſtrum.*

*Peſſum R. hellebori nigri, ſtapiſ. agreſtis, ariſtol. rotundi, colocynthidis, armoniaci aa. dr.*1. *fel tauri dr.*2. *Ammoniac. in melle aut vino diſſolvatur, reliqua terantur, ac mixtis cunctis fiat peſſus.*

Unguentum R. Galbani, laſeris, ſ. benzoini aa. dr. 1. *ol. irini q.ſ.m.f.unguentum, quo peſſus inungatur. Aut R.ſucci cucumeris aſinini, mellis cum lara ſuccida fiat peſſus.*

Huc pertinet *tubulus Glauberi*, ſive inſtrumentum, inſtar pollicis longum & craſſum, in ſuperiori parte capitulum habens, foraminibus pertuſum, quod ſale armoniaco volatili repletur, vel mixtura ſalis armoniaci, cum calce viva & ſpiritu vini humectata vaginæ uteri intruditur. Sed quantum hæc ſuperius recenſita & ſimilia externa ad abortum concitandum efficere posſint, quisque conjicere poterit, uteri orificium interius, poſt ingravidationem factam, tam firmiter occludi, ut nihil, ne quidem aër, in cavitatem ejus penetrare posſit. Et licet a volatilibus ſpirituoſis aliquid per exhalationem vaporoſam eo pertingat, fœtus tamen nullum exitium vel necem exinde capiet: interim ſi in ſuppresſionibus menſium morboſis, aliquid efficere valeant, id potius in vagina & circa orificium uteri, obſtructiones iſtas & ſtagnationes ſanguinis referando, illumque fluidiorem reddendo & ad motum concitando præſtabunt. Res autem aliter ſe habet in graviditate, ubi emanſio menſium naturaliter contingit, cum pars illa ſanginis eliminari conſveta, ad aliud negotium a natura impenditur. *Emplaſtra* quoque & *inunctiones* abdominis huic quoque inertia quisque judicabit, ſi enim talia in aliis affectibus parum conferunt, & ſucceſſus, qui illis debetur, ut plurimum vel frictionibus, externoque calori debeatur, certe & ad cavitatem penetrando, fœtum etiam neque enecare vel exturbare valebunt. Scio quidem, a meretriculis Italis (corteggione) alia externa ἐγχέρειστι, ſæpius abortus concitari ſolere; illud autem ex alio fonte promanat; & quoniam vix ad praxin Medicam per-

 tinet,

tinet, propterea ad evitandum ſcandalum aliasque ob rationes, deſcriptioni vel enarrationi hujusmodi lubens ſuperſedeo; quem etiam non plane periculo vacare credo.

Purgantia. Progredior jam (2) *ad purgantia*: quæ hic communiter ante 4tum menſem graviditatis & poſt 7mum prohibentur; idq; præcipue effato illo *Hippocratis*, *Aph.* 29. *Sect.* 5. ſuperius citato, ſed in noſtris his climatibus, a lenioribus imo & mediocribus purgationibus vix aliquid metuendum. *Fortiora autem & draſtica, ut colycinthis, gummi guttæ, helleborus albus, elaterium, ſemen cataputiæ, euphorbium granatilli, & exinde compoſitæ illæ pilulæ famoſæ Stengerianæ*, in ſubjectis diſpoſitis non nunquam abortus ciere poſſe

Caſus I. utique credo. Sic vidi fœminam, jam ſexto menſe gravidam, cui Medicus aliquis, ſive potius Medicaſter (nam præter nomen Doctorale, quo ſuperbiebat, nullam qualitatem viri, aut docti aut prudentis, posſidebat) febri continua jam per aliquot dies laboranti, neſcio quas pilulas, ſine judicio præbuerat, a quibus plus quam duodecim horribiles vomitus, & ultra viginti ſeceſſus ſecuti, usque fere ad vomitus ſanguinolentos, ſubſequente poſtmodum ſat abundante excretione menſtruorum, & torminibus parturientium (Wehen) aliisque imminentis abortus ſignis, a quibus convenientibus reſtituta, deinde legitimo tempore fœtum ſane enixa eſt. Sed ſciendum, fœminam iſtam plethoricam fuiſſe, cujus uterus quoq; forſan vitioſis humoribus repletus erat, & deinde jam per aliquot dies febri laboraſſe, ubi ſecundum Hippocratem, aliosque ſaniores Medicos, nihil movendum, ſed vere ſectio magis conveniens erat.

Caſus II. Aliam mulierem per tres vel quatuor menſes utero gerentem, novi, quæ ab empyrico quodam, neſcio quale medicamentum, forſan antimoniale vel mercuriale acceperat, a cujus dimidia doſi quindecies & ultra vomuit, & fere trigeſies alvum dejecit; & cum ſvaſu ejusdem Empyrici, alteram doſin ſequente die aſſumſiſſet, poſt horribiliores vomitus & ſeceſſus, quam præcedentes fuere, filios gemellos, non ſine multis cruciatibus, lipothymiis, proſtratione virium, aliisque ſymptomatibus, abortive edidit.

Quam

Quam deinde ego in ſtatu ſumme periculoſo conſtitutam, cum febre continua adeo debilem, ut pulſus vix ſentiri potuerit, cum inſigni uteri hæmorrhagia, verbo, fere agoniſantem, non ſine magno tædio & labore tandem a limine orci revocavi. Sed hæc mulier jam antea ſæpius variis morbis & accidentibus conflictari conſveverat, & eo ipſo tempore, cum hæc acciderunt ei, morbo aliquo, cujus jam amplius non recordor, pro cujus cura dictum empyricum conſulerat, laboravit. Sic mihi quoque nota erat alia fœmina cælebs, admodum plethorica, quæ per ſecretos concubinatus ingravidata, multa ejusmodi mulierculis commendata Caſus III. *pellentia uterina*, uti *ſabinam* & ſimilia, aſt vano & irrito effectu, in uſum traxerat; donec tandem ſvaſu cujusdam vetulæ, pro duobus nummis (für 2 Schilling) ſuſpicor dr. 2. *gummi guttæ* aſſumſit, a quibus innumeras ſedes & vomitus habuit, quæ inſignes abdominis cruciatus & tormina ſecuta ſunt, & poſtmodum, poſt ingens profluvium ſanguinis grumoſi, abortum, quem optabat; (an vivus vel mortuus, dicere non poſſum, quia videre illum non contigit) Advocatus ego ad curam hujus perſonæ, nihil primo de ante actis, reſcivi; ſed obſtructiones menſtruarum, 3um vel 4. menſium obtendebat, ad quorum provocationem cum quædam adhibuiſſe, hos deinde in tanta copia, hiſce ſymptomatibus ſtipatos prodiiſſe. Cum inquirerem quæ hæc fuiſſet, varia incongrua reſpondit nihilque certi aſſerere potuit. Subito feci quidem veritatem, illam tamen non niſi, poſt vere dimidium annum, totumque negotium a vetula, quæ ipſi tum etiam a conſiliis fuit, reſcivi. Interea Mulierem hanc in ſomno periculo, & fere ſine loquela offendi, anxietatibus, lypothimiis, proſtratione virium, ſimilibusque ſymptomatibus ſtipatam, vires amiſſas recuperare potuit, reſtituere volebam. Aſt hæc quoque perſona antea plethorica, atque humoribus excrementitiis referta fuit.

Sed in his, ſimilibusque ſubjectis, ubi purgationes vehementiores abortus ſecuti ſunt, *fere ſemper conſtitutio morboſa juncta fuit*, ut dubium ſuperſit, cui ex his effectus ille alicui ſoli, vel utrique adſcribendus ſit. Interim illæ Perſonæ in tanta diſcrimina vitæ, ex his violentis operationibus præcipitatæ fuerunt, ut miran-

dum illas ſuperſtites adhuc conſervari potuiſſe, quod inprimis ex duobus poſterioribus caſibus, ubi abortus ille, actu ſecutus eſt, videre licet. Quin & exempla non deſint, illarum, quæ per ejusmodi remedia draſtica, vitam ſimul cum foetu amiſerint.

Dubium de purgantibus.

Interim & de purgantibus dubium adhuc ſupereſt, quod multoties, & in pluribus obſervare contigit, *nempe gravidas quasdam, a purgantium pilularum doſi*, quæ alias 5, vel 6 ſedes efficere conſveverant, deinde pro fortiori ut credebant, operatione, 2*plam*, 3*plam imo* 4*plam doſin, ſine conſilio Medici aſſumpſiſſe, ſemper tamen eodem effectu.* Quæ ratio hujus phænominis, dicere quidem non auſim nec an id univerſaliter in omnibus vel plurimis eveniat; draſticorum enim in ſimili circumſtantia, (extra caſus recenſitos,) vis me latet: interim id etiam *a B. Ludovici obſervatum fuiſſe, Heidenreich in diſſertatione de abortu, refert: ſi mulier conſveto alias purgante non moveatur, cum tale contra peculiares affectus detur, plerumque eam fuiſſe impraegnatam.* Cum autem prudens & conſcientioſus Medicus, non facile purgantia, niſi conſveta doſi, nec ſine cirumſpectione prægnantibus, exhibebit, multo minus draſtica, hinc difficillime aliquid veri & poſitivi de his dici poterit. Attamen ſententiæ huic noſtræ, *quod purgantia ad abortum promovendum, parum valeant*, faventem invenio, curioſum & eruditum *D. D. Albrecht Phyſicum Hildenſem, obſervatione ſua, de difficultate abortum directe, vel indirecte promovendi inſertam Actis N. C. Dec. II. Ann. VIII. Obſ.* 165 *neque per purgantia id facile obtineri, de quibus dubitare licet, an eorum facultas purgans, ad loca muliebria quibus foetus continetur, pertingat? eoque non potius, ſi quid ad abortum ciendum faciunt, illud particulis eorum Salinis alicalicis, ſumma alterandi, venarumque orificia reſerandi facultate præditis, vel ſaltim egerendi ab illis inductis fortioribus conatibus, a quibus & ipſa uteri taberna, per conſenſum ſuum patitur presſionem, adſcribendum ſit.*

Venæ ſectio.

Reſtat (30) & ultimo loco, quod ſupereſt, & *de Venæ Sectione* quædam adferre. Omnem Venæ Sectionem priſci authoritate

tate Hippocratis, uti ſuperius dictum, abſterriti, reformidabunt; recentiores tamen, hac in re cordatiores, illam in brachio, inprimis poſt medium geſtationis tempus, non ſolum non rejiciunt, ſed etiam ſeu præſervativum contra abortum commendant. Hodiernis temporibus, ſepoſito illo timore, aliis quoque poſt medium, vel etiam circa finem indifferenter, etiam ſi plethoricæ non ſint indicationes, autem ſolum modo adfuerint, venam ſecare permittunt. Hodie Galli, poſt medium tempus, ſemel vel bis in brachio, & circa finem geſtationis, etiam in pede phlebo thomiam inſtituunt, non infelici itidem ſucceſſu. Hinc de Venæ ſectione in brachio, non tanta jam occurrit difficultas, quam de illa, quæ *in pede* inſtitui ſolet. Notum autem eſt ex praxi Medica foeminis ſuppresſione menſtruorum laborantibus venam ſalvatellæ in talo pedis feliciter inſtitui, hinc & Germanis mulierculis, die Roſen-Ader accidit, idque & rationi conforme eſt. Nam cum hunc affectum a materia viſcida glutinoſa, vaſa capillaria ad uterum tendentia obſtruente, communiter deducant, hinc non abſonum, per Venæ ſectionem inferiorum partium vaſa depleri, & per conſequens obſtructiones illas tolli, prout in aliis obſtructionibus ſimilibus obſervabile eſt. Cum autem illud, & ad prægnantes traxerint, atque eundem effectum, in his quoque pertimuerint, ne ſcil. a Venæ Sectione inferiorum partium itidem menſtrua concitentur; Sane, judicio meo male argumentati ſunt. Nam in ſtatu graviditatis, obſtructio ejusmodi præternaturalis non præſupponitur; ſed ſanguis ille menſtruus, alio impenditur, & a provida natura in alimentum foetus, & formationem ſecundinarum aliarumque partium, conſervationi Embryonis inſervientium, cedit, & indies incerta, (licet nobis ignota) quantitate ad uterum derivatur, ita non nullæ fœminæ, eo tempore majorem appetentiam ciborum, quam antea ſentiant. (Sie eſſen für zwey.) Hinc ubi nulla obſtructio adeſt, nihil obſtruendum occurrit, atque nulla provocatio menſtruorum; & per conſequens, nullus abortus metuendus. Id quod & experientia confirmat. Nam multas gravidas obſervare licuit, quibus tempore graviditatis phlebotamia in pedem per incuriam, ſuppresſiones tantum credentibus, non nunquam data opera, adminiſtrata fuit, nullis tamen inde

In brachio communiter admittitur.

In pede.

inde ſuccedentibus, vel menſtruis, vel abortu. Nonne etiam toto die videmus, mulieres utero gerentes, imprimis circa ultima geſtationis tempora, balnea frequentare, atque ibidem *cucurbitulas* cum *ſcarificatione*, non ſolum per totum corpus, ſed etiam ut plurimum in ſolis coxis & genibus, cum inſigni ſatis evacuatione ſanguinis, applicandas curare, indeque ſe ad modum bene habere, atque idem remedium præſervatorium contra abortum ſibi commendatum habere. *Illud autem, quod gravidam morbo præſervare debet, eundem provocare non poteſt.*

Scarificationes.

Confirmat hæc quoque *obſervatio* ſuperius allegata. *D. D. Albrecht*, dicentis: *De phlebothomia nullas video rationes tam prægnantes, quæ ab illa moderate & cum cautela adhibita, gravidas neceſſario abortus periculum incurrere comprobent. Ubi citat. Stolpart van der Wiele cent.* I. *obſerv.* 65. *de muliere, cui uno eodemque fœtu gravidæ, quadrageſies & novies vena ſciſſa fuit &c. Sic Rod. a Caſtro libro de morb. mulier. c.* 21. *lib.* 3. *ſcribit ſe gravidam pleuriticam quaterna venæ ſectionæ curaſſe, atque ita reſtituiſſe.*

Proinde ex his facile cuivis apparet, dum modo amorem antiquitatis, & præconceptas opiniones ſeparat, *quam difficulter aliquid certi de internis & externis illis ſic dictis abortivis, ſtatui poſſit*: quandoquidem quæ de his ſcripta reperiuntur, experientiæ repugnant, imo & rationi. *Nam quandoque experientia ſuperat rationes & unum experimentum plus valet, quam centum rationes, prout dicit Waldſchmidt: & certitudo in Medicina debetur quotidianæ ac multiplici experientiæ.*

Ut autem ad finem properem, *atque ſententiam quoque meam de his* omnibus *ſubnectam.* Certum quidem eſt etiam a medicamentis interne aſſumptis, abortus nonnunquam eveniſſe, ut & ſuperiores caſus de purgantibus, & alia exempla id confirmant: *ſic neceſſarium erit, ut in omnibus ejusmodi caſibus & exemplis, etiam omnes ſimul circumſtantiæ, conſtitutio & temperamentum, item morbi & diſpoſitiones perſonarum, quibus talia acciderunt, obſerventur: & quænam magis hunc affectum produxerint, an morbi an medicina?* Dantur enim

In abortu omnes circumſtantiæ attendendæ.

enim morbi, qui ſi non ſemper, ut plurimum tamen, per ſe, abortum efficere, ſatis apti ſunt, uti ſuperius dictum, ut v. gr. *apertura orificii uteri, quæ conceptum vel non admittere, vel eundem retinere ſinit; infarctus ejusdem, ab humoribus viſcidis, lentis & crasſioribus, ejus partes laxiores, lubricæ & fluidiores: item diſpoſitio hæreditaria, conſtitutio tenera: temperamenta item nimis frigidum, nimis plethoricum, & nimis bilioſum* & hæc vel ſola vel complicata: *variæ* quoque aliæ *cacochymiarum ſpecies, conformatio uteri mala, morbus aliquis gravis* & ſonticus; uti peſtis, & ſæpius alii acuti; morbi foetus, & ſimilia ſuperius enarrata: quæ ut plurimum etiam ſola, licet ægrotæ ſibimet optime proſpiciant; (niſi prudenter aliquando debitis remediis juventur,) mulieres abortire facere poſſunt. Dantur *aliæ cauſæ* ex ſupra recenſitis, *quæ ſolæ rarius hunc effectum producunt; ſed aliis ſimul, licet minus ſonticis junctæ, id ipſum tamen præſtare queant & eo facilius quanto plures in uno eodemque ſubjecto ſimul concurrant*, a quibus eo magis nonnunquam metuendum, ut interdum abortus vix evitari posſit. Idem igitur judicium & *de pellentibus*, atque *reliquis abortivis*, imprimis illis *purgantibus draſticis* ferendum. *Nam talium ſi quid mulieri, uni ex his gravioribus cauſis, vel pluribus combinatis affectæ, datum fuerit; ſine dubio exinde abortus ſequetur & accelerabitur; ſi autem aliqua ex levioribus iſtis cauſis, vel morbus aliquis levior*, aut ſimile quid, *mulierem aliquam affecerit; non ita facile vel ſabina vel caſtoreum, borax &c. abortum concitabunt.* Si autem ſanæ & robuſtæ conſtitutionis fuerit, vel plane non, vel rarisſime, idque aliquando tantum per accidens; quod quotidiana quoque experientia comprobat. Id autem quod rarius effectum aliquem præſtat, nec niſi ſolum per accidens, proprie appellationem, per hunc effectum deſignatam, mereri non poteſt.

Multi morbi per ſe abortum efficere poſſunt.

Plures cauſæ leviores complicatæ.

Judicium de pellentibus, abortivis & purgantibus.

Cauſa enim per accidens proprie loquendo non eſt cauſa, ut ex dialectis conſtat. Ita compertum eſt, ab ipſo opio, oculis cancrorum, & ſimilibus, aliquando vomitus, purgationes, ſed rarisſime & non niſi per accidens ſecuta fuiſſe. Quis autem opium, oculos cancrorum, & ſimilia, propterea inter vomitoria, vel purgantia refert? quia ſemper a potiori effectu denominatio facienda. Ita quoque quam vis Tartarus Emeticus, fere ſemper vomitus exhibet, obſerva-

ſervavi tamen aliquando, neque ab illo, neque ab ipſo Mercurio vitæ, imprimis in melancholicis, & ſtomacho viſciditatibus referto, vel humoribus acidis, quæ vim ejus, vel obtundunt vel illud medicamen, (nempe in pauca quantitate, 3um, vel 4 granorum,) obviſcant, nullos plane vomitus imo nec ullam nauſeam & aliquando ſudorem ſecuta fuiſſe, nihilominus tamen propterea nomine vomitorii non privandum. Item folia ſennæ, gialappa, rhabarbara, Scammonium, aliaque purgantia, quam non ſemper (ceu de tartaro emetico obſervavi,) ut plurimum tamen purgationes concitent, nomen purgantium retinebunt. Et licet opium ipſum aliquando, ſomnum non procuret; quoniam tamen illud ut plurimum efficit, nomine tamen ſomniferi ſemper indigitabitur. Hinc pari ratione, ſi ſabina aut aliud ex dictis abortivis, inter 20, 30, vel plures mulieres, (& quæ nullo alio morbo vel cauſa ſimili abortiva laborant, in quibus tantum inſtar cauſæ per accidens ſe habebit,) uni, duabus, vel tribus, abortum concitaverit; Certe non ſtatim exinde nomen abortivi illi imponendum erit. Quam plurimas enim comperi meretriculas, qui ad procurandum abortum, omnia quæ vetulæ ſuaſerunt, in uſum traxerunt; *Venæ Sectionem Saphenæ in talo, Scarificationes in cruribus, decoctionem ſabinæ, cum aqua, vino, cereviſia imo lacte, vel ſolam, vel admixti aliis, baccis lauri, radic. filicis, helebori nigri; quod etiam jam Ludovici* obſervavit *in pharmacia*, dicens; *Sabinæ revera tam per ſe, quam cum ipſo helleboro aliisque meretricularum additamentis, datæ vel decoctæ ſuſpicio, expectatio plerumque major eſt, quam effectus. Diſſert. de uterinis aperientibus, purgationibus variis, uſus fuiſſe*, ſed irrito effectu, fœtusque domicilium ſuum nullo modo deſerere volente. *De* quibus jam olim *Ovidius cecinit Epiſtol. Heroic. II.*

Abortina ſine effectu adminiſtrata.

Jamque tumeſcebant, vitiati pondera ventris,
Ægraque furtivum membra gravabant onus.
Quas mihi non herbas, quæ non medicamina nutrix,
Attulit audaci ſuppoſuitque manu?
Ut penitus noſtris, (hoc te celavimus unum,)
Viſceribus, creſcens exenteretur onus

Ah!

Ah! nimium vivax, admotis reſtitit infans
Artibus, & tectus, tutus ab hoſte fuit.

Subjungam quæ de his memoratus *D. D Albrecht citat. loc.* *monet de poculis abortivis: nullum medicamentum hactenus inventum eſt, quod gravidis propinatum, ſemper eundem abortivis effectum ſliterit.*

Sed objiceret aliquis (1) Relationes itinerarias, hincinde referre: *Mulieres Indas, medicamentis abortum procurare quando voluerint.* Sic *Barro de la Honton, in relationibus, de Canada narrat de mulierculis Iroccenſibus, illas imprægnatas, in vel extra matrimonium viventes, ſemper conceptum abigere poſſe*, ſecundum placitum & voluntatem. Eadem *de Ceylonenſibus* refert, *Robert Knox*, in libro: *Relation de Ceylan*, Et *Ribeiro, dans l' hiſtoire de l' ile Ceylan, allegat Feixeram* qui ſcribit: *Inſulam Ceylan, plantam producere, ſimilitudine ariſtæ hordei, nigriorem tamen & longioribus ſpicis præditam, quæ abdomini gravidæ impoſita, eam ſtatim parere faciat. Addit; quodſi longiore tempore relinquatur, fœtum per particulas exire, mulieremque tantam hæmorrhagiam pati, quæ vix cohiberi posſit.* Et *D. Hermannus Lugdunenſis*, qui poſt reditum ex Inſula Ceylonenſi, deſcriptionem plantarum ibidem naſcentium divulgavit, *plantæ iconem exhibet, quam Chingalenſes adhatoda nominant, quam Græcorum cebolium eſſe putat, fere earundem cum prædicta virium.* Object. I.

Ad hæc autem reſpondeo: me hic ſermonem facere, de eis quæ in Europa, & imprimis his noſtris regionibus, per experientiam obſervare licuit. *Poſſunt* enim *in Indiis, tam orientali quam occidentali, aliisque remotioribus locis, uti China, Japonia*, &c. plantæ naſci, aliarum plane virium quam quæ apud nos reperiuntur. Notum quoque, unam plantam in alio climate natam, excellentiorum virium eſſe, quam quæ in alia peregrini climatis terra, ſata, ibidemque creta fuerit: veluti de cinnamomo conſtat, excellentisſimum illud eſſe, quod in inſula Ceylan creſcit; & licet in alias regiones, ejusdem caloris, aëris & terræ bonitatis delatum & plantatum Reſponſio.

tatum fuerit, virtute tamen, illi Ceylonenſi, multum poſtponendum eſſe. Et de ſupra dictæ *adhatodæ* virtute hac abortiva in horto Malabarico nihil dicitur: imo ipſe *Hermannus* in ſuo *catalago plantarum horti Academiæ Lugdunenſis*, illi vim tantum foetum mortuum pellendi attribuit. Quod etiam de fructu Coffe, quod optimum Arabicum, notum eſt: & licet in India orientali etiam plantatum ſit, & bene proveniat, illud Indicum tamen multo vilius Arabico exiſtit. Id quod etiam de multis aliis plantis, imprimis aromatibus, imo de ipſis vitibus, quas alio ſolo plantatas, plane alterius generis uvas & vina proferre, & de priori naturæ modo in melius, modo in deterius degenerare videmus, ſatis & abunde conſtat, ut ſuperfluum foret pluribus his immorari. Deinde quoque ſuſpicari licet, *mulieres regiones iſtas calidas inhabitantes, ſteriliores communiter eſſe noſtris foeminis: propterea etiam, uterum forte debiliorem, & ad ſuſcipiendos abortus faciliorem & magis diſpoſitum habere.* Hinc quoque crederem, ea quæ Authores illi Græci & Arabes, de hac virtute & effectu abortivo in ſcriptis ſuis reliquerunt, facilius evenire potuiſſe in regionibus iſtis calidioribus, quas incoluerunt, tum natione virtutis majoris plantarum, ibi locorum naſcentium, tum etiam ratione conſtitutionis debilioris fœminarum ibi viventium, quam in noſtris ſeptentrionalibus, ut taceam, multa ſœpe a conſcriptoribus iſtis itinerariorum relata, veritati non ſemper conſona reperta fuiſſe, ſecundum illud Germanorum: Von weiten iſt gut lügen.

Fœminæ calidiorum regionum debiliorem habent uterum.

Objectio 2.

Objiceret quoque aliquis: (2) me fateri, naturam, teſte experientia, in corpore humano morbos varios aliasque cauſas producere poſſe, quæ ſatis ſint potentes ad abortus concitandos, uti quotidie ejusmodi effectus videmus: *quidni igitur tale quid & per medicamenta procurare poſſibile erit?* *Reſpondeo* negando. Medicus enim tantum naturæ miniſter eſt, nec per medicamenta omnia illa efficere poteſt, quæ voluerit. Sic variæ cauſæ in pathologicis recenſentur, tum proximæ tum remotæ, quæ quoque non ſemper a natura noſtra producuntur, ſed ſæpe extrinſecus, v.g.

Reſponſio.

ab

ab aëre, accerſuntur, & deinde alias varias mutationes in corpore noſtro producunt, atque ad hunc vel alium affectum diſponunt. *Natura* enim *ſemper ad conſervationem individui ſui per ſe tendit, non ad deſtructionem*, quæ etiam ſæpisſime ſcopum ſuum obtinere poteſt, dum modo abortus, ſcil. hic, medicina adjuvetur, & impedimenta removeantur. Quod autem Medico non ſemper posſibile eſt, quia jubere ſemper medicamenta vel humores non poteſt: abi in illum locum, ibique fac illud, & excernaris per iſtum vel alium locum &c. Deinde hoc poſito, *natura tamen ſuos habet limites, & ars ſuos.* Sic quæ natura efficere poteſt, non ſemper ars poteri, v. g. plantas, arbores, animalia generare, meteora producere &c. Ars e contrario domus, mœnia, turres, variaque alia, mechanicis artibus, hominumque manibus & induſtria conſtructa, quæ a natura fieri non poſſunt. In multis autem artem naturæ auxilio eſſe, defectus ſupplere, impedimenta removere poſſe, quotidie videmus.

Sufficiat hic tantum annotaſſe & dubia adduxiſſe, cur illa omnia ab authoribus tam priſcis, quam illorum ductu recentioribus, huc relata & pro abortivis vendita fuerunt, hunc effectum per ſe nec non niſi per accidens præſtare, & proinde nomen illud ſpecificum non promereri.

Neque illa, quæ in hac diſſertatione adduxi, ita intellecta velim, ac ſi credam, *cuivis, imprimis Medico hiſce draſticis & violentioribus, indiſtincte in quibusvis mulieribus, & ſubjectis bonæ vel malæ famæ, liberis a conceptu, vel impregnatis indiſtincte uti licere: quia prudens circumſpectus & conſcientioſus Medicus ipſemet de iſtis aut plane abſtinere, aut ſibi temperare, aut juſtum ex his ſelectum inſtituere ſciet.* Sed omnia hæc limatiori & penetrantiori judicio virorum, majori & eruditione & obſervationibus me præditorum excutienda relinquo, illis anſam daturus, hanc materiam penitius rimandi, & ut hic certius aliquid definiatur & ſtatuatur, ſtudendi: ne maleloquis, ignorantibus & obtrectatoribus ſtatim occaſio cavillandi detur, *ſi Medicum viderint, mulieri*

Prudens Medicus his circumſpecte uti ſcient.

 aliud

Ne Malevolis occaſio cavillandi detur.

aliud vel prægnanti vel non, vel ſolutæ vel maritatæ, vel bonæ vel malæ famæ, non nunquam etiam conſulto eſſentiam ſabinæ, caſtorei, ſuccini, myrrhæ, boracem, trochiſcos de myrrha, crocum & ſimilia ordinaſſe, ipſi medicamenta abortiva propinata eſſe calumniandi. Item, cum multa decompoſita, v. g. Electuaria illa, ſpecies, pulveres, imo ipſa theriaca, & alia in diſpenſatoriis deſcripta, ingredientia, e numero ſuperius recenſitorum pellentium, vel inter abortiva relatorum contineant; ne ſtatim Medicus ſe perjurii reum arbitretur, ſi eorum aliquid mulieri prægnanti ordinaverit.

Balſamus Embryonum pellentia continet.

Nam & in ipſo *balſamo Embrionum*, quem tamen communiter gravidis, pro confortatione & præſervatione contra abortus, propinant, ejusmodi multa continentur, v. g. ſpiritum vini alias ab Authoribus gravidis prohibitum; item aromata illa, inter pellentia relata, ut ſunt: caryophilli, cinnamomum, macis, galangam, herbæ ſalviæ, fœnicula, mentha & ipſe crocus, & ſimilia.

certa gravida ſigna non dentur.

Sic quoque, cum *certa & indubitata graviditatis ſigna non dentur*, atque illa, quæ communiter recenſeri ſolent, apocrypha; & aliis affectibus, ſæpe v. g. ſuppreſſioni menſium, flatibus uteri & abdominis, hydropi uteri & abdominis, aliisque in plurimis analoga ſint; ut etiam *exempla proſtent mulierum, quæ jam antea aliquoties pepererunt, hic tamen nihilominus deceptarum*;

Mulieres ſe gravidas putantes deceptæ.

quæ poſt ſuppreſſa menſtrua, lac in mammis, motum in utero (ut nihil de mola dicam) & ſimilia in gravidis obſervabilia ſenſerunt, in fine tamen, excretis flatibus vel aquis, atque diminuto tumore & pondere ventris, in priſtinum ſtatum redierunt, cujuſmodi exempla ipſemet vidi. E re contrario, ſi aliquando in fœtu minore, debiliore & morboſo, tumor abdominis minor, motusque langvidior fuerit, ſe non gravidas fuiſſe perſvaſerint, cum tamen re vera non fuerunt. Deinde cum Medico non facile permiſſum, alvum contrectare, & in majorem certitudinem inquirere, ſed tantum relationibus obſtetricis interdum rudioris ab eo fides habenda ſit; quotnam quæſo non proſtant *exempla gravidarum pro hydropicis habitarum, quæ deinde prolem enixæ fuerunt*? An hic quoque Medico imputandum, ſi medicamenta pellentia, (imprimis cum hydrops ſæpe ab obſtructione menſtruorum originem ducat, & non nunquam graviditati conjunctus ſit) purgantia, diuretica & hæc ſic dicta menſes pellentia ordinaverit.

Sic

Sic aliquis Medicus ipſe *medicinam fecit fœminæ non infimæ ſortis*, *pro virgine ſe gerenti*, *febri quartana duplici*, a ſuppreſſione catameniorum uti dicebat, aliisque erroribus in diæta, jam per aliquot menſes laboranti. Profligata febre, venter cum pedibus œdematoſis tumere cœpit, cum urina rubicunda, & aliquatenus ſuppreſſa, ſive parciori, aliisque ſignis hydropem comitari ſolitis; & *quia hydrops aſcites, non raro ſuppreſſionem menſium & quartanam inſequitur*, hæſitare nolui, illam re vera hoc morbo affectam eſſe; proinde ipſi, ut verum fatear, & purgantia fortiora, ipſo elaterio addito, aliisque fortioribus, quæ tamen, uti ſuperius de purgantibus in gravidis notavi, ultra tres vel quatuor ſedes non procurarunt, diuretica, & ſimilia in hydrope commendata; & cum ab his pedes detumuiſſent, venter tamen craſſior & elatior maneret, illa provocationem tantum menſtruorum quotidie urgeret, ipſa ita dicta emmenagoga pellentia, ex caſtoreo, ſuccino, croco, imo ipſa ſabinæ eſſentia cum ſimilibus ordinavi, aſt ſine ullo effectu. Cum autem perſonam hanc, quoad cetera, ſatis bene conſtitutam, bene dormientem, pedibus detumefactis, colore vivido & naturali faciei redeunte, nullasque reliquias morbi præter tumorem illius abdominis, indies creſcentem & emanſionem menſtruorum animadverteret, in ſuſpicionem graviditatis incidit, & accuratius in vitam ejus ante actam (quisquis enim, ſecundum vulgatum, præſumitur bonus, donec probetur contrarium.) illaque ex aſpectu ſatis modeſta & ſimplex apparebat, præterea ab alio loco, aliquot milliarium, in urbem, ubi tunc commorabatur, medicationis ergo venerat) inquirere cœpit, ubi tandem illi relatum fuit, perſonam iſtam ſatis modeſte quidem & ſolitarie vixiſſe (parentibus enim jam ab aliquot annis orbata fuit) converſatione cujusdam juvenis, qui pro ſponſo ejus ſe geſſerat, uſam fuiſſe, in cujus matrimonium autem cognati, propter certas cauſas conſentire noluerint. Hinc ſuſpicionem & mentem ſuam fœminæ, cujus domum illa altera inhabitabat, aperuit, & ut illi indicaret rogavit, ſe jam ab ulteriori medicatione abſtinere velle. Quæ cum ei redicta eſſent, ira percita omnia ea vitra, omniaque ex ordinatione ſua reſtabant medicamenta per feneſtram projicit, valde contra illum invehens, atque illum Caſus I.

inju-

injuriarum accuſaturam minitans. Sed cum poſt aliquot dies, Paſtoris alicujus pagani uxor, mulieris, cujus ædibus uſa fuit, filia, eam inviſiſſet, ut ſimul cum matre, ne veritatem facti ulterius diſſimularet, hortata eſſet in lachrymas effuſa, totum negotium confeſſa, & poſt aliquot menſes filium vivum & ſanum enixa eſt. Sed quisnam vir bonus illi hic poculi abortivi reum arguet? etiam ſi forte, propter præcedentem quartanam & hydropem, abortus ſecutus fuiſſet? aut errorem hunc illi imputabit, quem omnis alius & circumſpectisſimus Medicus committere potuiſſet? homo enim eſt, prout reliqui Medici, nec quicquam humani alienum ab illo puto, cum nec corpus ægri vel intrare, vel introſpicere queat. Ex hoc autem caſu obſervare licet, hic neque diuretica, neque purgantia, licet fortiora, neque pellentia vulgo dicta, ſine dubio propter ſanam & bonam conſtitutionem uteri, partiumque fœtum continentium, abortum nullum provocaſſe, aut fœtui ullum nocumentum intuliſſe, licet ægra jam ſatis antea a febre quartana & hydrope moleſtata & debilitata eſſet.

Caſus II. Sic de Medico quodam celeberrimo, prudenti atque doctisſimo, Practico itidem felicisſimo & circumſpecto, mihi relatum eſt, *illum fœminam quoque pro hydropica (ni fallor) vel hyſterica tractaſſe, ſine ulla ſuſpicione graviditatis*, quam neque ipſa patiens ſe eſſe credebat (quamvis fuerit maritata, neque obſtetrix, cui explorandi negotium commiſſum erat, eam impraegnantem invenerat) quæ deinde fœtu mortuo abortive edito, ipſa forſan ex gravitate morbi, vitam cum morte commutavit. Et licet vulgus ignarum, illi ipſi Medico ejusque medicamentis pellentibus, prout loqui amant (ſtarck-treibende Dinge) de quibus tamen nihil certi dicere audeo, nam quæ fuerint ignoro, errorem hunc, cum cauſa abortus & mortis, attribueret, illum tamen innocentem fuiſſe, & abortum hunc, atque inſecutam mortem (nonne enim hæc duo, præcipue in perſonis jam a morbi violentia labefactis & attritis, combinata ſæpius contingere videmus?) quam medicamentis, aut incuriæ Medici, adſcribenda eſſe puto.

Alium

Alium caſum, ſive hiſtoriolam non injucundam narrabo, quæ huc referri meretur. In urbe quadam non incelebri commorabantur plures Medici, ex quorum numero *Cornelius* parum ultra vulgus ſapiebat; interdum plane mentis non compos, ita ut aliquoties acceſſus maniacos habuerit, qui alterum *Titium*, ſe doctiorem, a proceribus magis expetitum, praxique uberiori & curationibus feliciorem, invidia & odio (uti proh dolor! fieri ſolet) mirum in modum proſequebatur. Accidit, ut muliercula quædam *Cornelium* adierit, urinam filiæ ſuæ offerens, & auxilium contra ſuppreſſionem menſium petens. Sed inter alias quæſtiones *Cornelius*, mulierem non ad omnia pertinenter ſatis reſpondentem animadvertens, ex urina ſe percipere ſimulat, filiam hanc cum viro cohabitaſſe, & inde gravidam eſſe, ullam proinde Medicinam ei daturum denegans, multis probroſis verbis & comminationibus e domo ſua expellit. Poſt aliquot dies ea ipſa mulier *Titium* quoque adit, & remedium pro filia octodecim annorum, pro depravato ſtomacho (weil ſie den Magen verdorben) aliquod purgans & ſtomachicum poſcit, nullam interim eorum, quæ inter ſe & *Cornelium* geſta erant, mentionem faciens. *Titius* in conſtitutionem filiæ inquirit; item quomodo ſtomachum depravaſſet? & an menſtrua rite ſe habeant? ad quæ mulier: filiam robuſtæ conſtitutionis eſſe, fructus, aliaque duræ digeſtionis, aſellos &c. comediſſe, & ante tres ſeptimanas adhuc menſtruatam fuiſſe, regerit. Hinc *Titius* non dubitavit, illi hanc formulam purgantem & ſtomachicam ordinare: Rec. Turbith. vegetab. gr. XII. Antimon. diaph. gr. VI. Reſin. Jalapp. gr. III. M. f. p. f. Purgir-Pulver auf einmahl. Rec. Eſſ. abſynth. compoſ. Elex. P. P. Spirit. ſalis armoniaci. aa. dr. II. M. ſ. Magen-Eſſentz, bis 50. Tropffen zu nehmen. Mulier ſchedulam ordinationis in pharmacopœjam ad præparandum affert, & in menſa relinquit. *Cornelius*, cui in more erat, ſingulis matutinis temporibus, pharmacopœjas viſitare, prætereuntibus ruſticis inhiare, ſimulque hauſtum aquæ vitæ delibare, ſchedulas receptorum, ab aliis Medicis

Caſus III.

dicis præſcriptas, ibidem præſentes perluſtrare (ut ſciret, quos quisque ægrotos tractandos habeat, & quænam illis ordinaverint) pharmacopœjam iſtam quoque intrat, moxque ſchedulam ſupra dictam reperit, & nomen mulierculæ prædictæ ſubſcriptum, ſtatim conjicit, ipſi hanc a *Titio* ordinatam eſſe. Data itaque opera usque ad reditum mulieris tergiverſatur, illamque advenientem ſtatim convitiis adoritur, & cur ab alio Medico remedia quæſiverit, cum ille ipſi ea denegaverit, expoſtulat. Quibus mulier perterrita ſugam capit, formulam præſcriptionis & medicamenta relinquens pharmacopœo. Interim *Cornelius*, ſe ibi ſolum videns, arrepta penna & atramento, formulam purgantis adulterat, & granis III. Reſinæ jalapp. gr. V. præponens, ex. gr. III. gr. VIII. efformat, atque deinde *Titium* per totam urbem calumniatur, diffamat & traducit, quod ille abortiva medicamenta, ex fortisſimo purgante (quaſi vero) ſecundum hanc adulteratam formulam, & pellentibus Elexirio nempe P. P., conſtante ex myrrha, aloe & croco, quæ omnia inter pellentia referri conſveverunt, mulieri famoſæ præſcripſerit. Donec *Titius* hæc reſciens, atque hanc ſuam formulam caſtratam conſpiciens, *Cornelium* in jus vocare coactus fuerit. Ubi Magiſtratus, cui ſatis conſtabat, hæc cuncta a *Cornelio* ex mera invidia, qui alias non ſemper compos mentis naturaque maledicus & malevolus erat, commiſſa & perpetrata fuiſſe, totam rem præmiſſa civili recantatione & reparatione læſæ famæ, compoſuit. Hæc ſtudio afferre libuit, ut quilibet videat, quantæ confuſiones & disſidiæ ex hac de pellentibus & abortivis male perſpecta doctrina ſæpe oriantur.

Caſus IV. Sic in eadem illa urbe, durantibus his prioribus rixis, non abſimilis caſus contigit, quem priori annectere placet. Erat ibidem mulier, matrimonio quidem juncta, de qua tamen fama, non ſoli marito, cum quo etiam in disſidiis vivebat, contentam fuiſſe ſpargebatur. Quæ poſt unum a puerperio menſem plethorica, in febriculam incidit, & *Titium* in conſilium vocavit.

vocavit. Ille eam ſanguine abundare videns, venæ ſectionem in pede ſvaſit, quoniam autem illam ægrota reformidabat, in brachio cum euphoria adminiſtrata eſt. Febri deinde levioribus ſedata, ſuppresſio tamen menſtruorum continuavit, ſanguine interim e naribus & aliunde exitum quærente, quæ deinde etiam poſt levem purgationem, & mixturam ex ſuccino, trochiſcis de myrrha, aliisque ſimilibus, copioſe ſatis provenerunt, & mulier ſanata fuit. Poſt aliquot menſes, ab eſu fructuum & refrigeratione, iterum de imminutis primo, deinde integrum ſuppresſis menſtruis conqueſta eſt. Ordinavit *Titius* pilulas leniores, per epicraſin, ad duas vel tres ſedes purgantes per aliquot dies continuandas, deinde alia, amara, & ſimilia, & tandem cum menſes, licet parcius, apparerent; eſſentia ſuccini, caſtorei, &, ni fallor, ſabinæ, cum liquore cornu cervi ſuccinato, quibus deinde rite prodierunt. Accidit autem, ut cum poſt menſem, inſtante forte tempore menſtruorum, hæc mulier per iram excandeſceret, exinde cum febricula, copioſus & nimius menſium fluxus concitatus fuiſſet, cum excretione ſanguinis grumoſi, ita ut ad refrænandum hanc copioſam excretionem *Titium* in conſilium revocarit, qui tantum ſolis abſorbentibus, quantum memini, negotium compeſcuit. Sed *Cornelius* exinde iterum *Titium* diffamavit, ac ſi huic ægræ etiam abortiva propinaſſet, ex quibus ſanguis grumoſus & forte abortus concitatus fuiſſet.

Scio etiam alium Medicum, non indoctum & ſatis circumſpectum, fœminæ cuidam, in inſigni cephalalgia cum febricula, venæ ſectionem ſi fieri poſſet in pede, ſi autem non, in brachio ordinaſſe, cui chirurgus, cum in pede venam male tudiſſet, (hat die Ader nicht getroffen) deinde in brachio ſecare coactus fuerat, cum inſigni euphonia, & licet perſona gravida eſſet, ſine ulla fœtus noxa. Ille tamen barbæ tonſor, ſcurra, Medico illi infenſus, ubique divulgavit, hancce venæ ſectionem, imprimis in talo, ex intentione forſan abortum Caſus V.

 provocandi

provocandi (cum ille neceſſario exinde ſequi deberet) ab eo ordinatum fuiſſe.

Caſus VI. Sic hoc tempore, dum hæc ſcripſi, a fœmina maritata adhuc gravida mihi relatum eſt: ſibi tertio a ſua ingravidatione menſe, a proprio marito, illam (quia jam a decennio ab ultimo ſuo puerperio, ſterilis manſiſſet, menſibus interea ordinario, licet aliquando parcius, profluentibus) cum nauſeam & dejectionem appetitus ſentiret, nullatenus gravidam, ſed ſuppresſione menſtruorum laborare credentem, infuſum emeticum vini in poculo ex Regulo antimonii, quod ipſamet habebat, bis in una ſeptimana & poſtea pilulas purgantes oblata fuiſſe, & deinde ad provocanda illa, uti opinabatur, menſtrua, alia quoque menſes pellentia data fuiſſe: imo ſvaſu ejus cucurbitulas ſcarificatas, in cruribus ſibi applicari curaſſe. Donec tandem, tumore abdominis indies elevante, accedentibus inſimul aliis ſignis, gravidam ſe ſenſerit: quæ jam brevi tempore terminum partus exſpectat, nullo interim ſubſecuto a prioribus medicamentis abortu.

Ex hiſce caſibus unicuique facile videre licet, quando quidem talia toto die in praxi Medica occurrunt, *quanti Reipublicæ Medicæ interſit, ut hæc materia de abortivis accuratiori trutinetur lance, & aliquid certius, quam hucusq; uſu receptum eſt, de illis ſtatuatur*, ne vulgo, imo ipſis, pro Medicis ſe gerentibus, quamvis aut minus perſpicacibus aut invidioſis, anſa præbeatur, alios in opprobrium artis cavillandi & calumniandi.

Objectio. *Sed objiceret hic denuo aliquis:* me, dum adductis his medicamentis, titulum pellentium & abortivorum denego, per hæc, quæ protuli, *quibusvis cum Medicis, tum etiam empyricis, vetulis atq; ſceleſtis mulieribus, occaſionem & licentiam daturum, talia impune adhibendi*, & cum ſe prohibitis amplexibus gravidas ſenſerint, his & ſimilibus, varie abortus moliendi & tentandi, quando quidem multa exempla proſtent, ab ejusmodi, licet non indifferenter, non nunquam tamen abortus concitatos fuiſſe,

Ad

Ad quæ reſpondeo: An quidem non ſimpliciter & abſolute negem, ab his aliquando licet rarius & tantum per accidens abortus ſecutos eſſe. Ex his autem quæ ſuperius dixi, nulla tenus induci poſſe, cuivis his indiſtincte, & illatis ut ajunt manibus, uti licere. *Prudentes enim, conſcientioſi, & circumſpecti Medici*, draſtica iſta & violenta purgantia, vel plane non, vel rarius in robuſtioribus ſubjectis, aut in refracta doſi, ſtimuli tantum loco, nec me monente adhibebunt. Quod autem coetera iſta, ſic dicta pellentia attinet, ipſi quoque ſcient, quando illis plane abſtinere, nempe in perſonis debilioribus, & quando jam alias cauſas quæ abortum minitari poſſent, animadverterint. Et e contra quo tempore, & quibus perſonis tuto offerenda ſint. *Empyricis autem, agyrtis, vetulis, aliisque malæ notæ & famæ mulierculis*, hæc ſcripta noluerim.

Quoniam enim iſtæ perſonæ in re illicita verſantur, quis non videt, illas eo ipſo in poenam incurrere. Et nolo hic falcem in meſſem ICtorum immittere, qui ipſi, ut in omni facto vel delicto, ita & hic animum, item dolum & culpam latam vel leviorem conſiderare & diſtinguere, atque pro circumſtantiis, promeritas punitiones, determinare non neſcient, licet abortus ex uſu talium ſecutus non fuerit. Qui tamen caſus rarius in apricum, & ad judicium deferuntur, ſed fortisſime in occulto manent. Meretriculæ autem & aliæ hujus farinæ mulierculæ, eo facilius hic abſtinebunt, quando ſcient, aut hæc ipſis plane non profutura, aut illas ipſas, abuſu talium, in manifeſtum vitæ periculum, una cum foetu conjectum iri. Id quod etiam jam olim *Ovid.* cecinit *lib.* 2. *amor. eleg.* 14.

Hoc neque in Armeniis tigres fecere latebris,
Perdere nec foetus auſa leæna ſuas.
At teneræ faciunt, ſed non impune puellæ.
Sæpe, ſuas utero quæ necat, ipſa perit.

Quovis autem modo egeris, nunquam mundum a vitiis, item ſceleſtis & nefariis hominibus purgabis, ſecundum illud: *vitia erunt donec homines*. Coronidis loco quasdam quæſtiones curioſas huc ſpectantes ſubnectere placuit. Sit itaque

CAPUT IV.

Dilucidatio quæſtionum quarundam curioſarum, ad hanc Materiam ſpectantium.

Quæſt. I. *An ex inſpectione corporis cognoſci posſit, perſonarum aliquam ingravidatam fuiſſe & abortiviſſe?*

Sæpe numero Medici in conſilium vocantur, ut judicium *de perſonis ſuſpectis, quibus per aliquot tempus menſtrua defuere, & venter tumidus viſus eſt, deinde autem iterum menſes redierint*, atque *tumor ventris diſparuerit*, proferant. Hinc non e re fore puto, quædam de hoc problemate paucis tamen diſſerere: Certum quidem eſt, uti jam ſuperius innui, ſigna graviditatis, aliis accidentibus analoga & ſæpe fallacia eſſe: de quibus Authores Medici varie ſcripſerunt. Signa autem quæ hic notari ſolent, ſunt communiter (1) ſuppresſio menſtruorum; (2) tumor abdominis, ſive crasſities corporis; (3) lac in mammis; poſt dimidium geſtationis tempus, (4) motus Embryonis in utero. Deinde poſt ſecundum abortum; (5) Rugæ ventris; (6) Mulie-

Signa communia graviditatis.

bria

bria nudida & hiantia. Hæc autem licet probabilia ſint, non tamen abſolute vera & concluſiva eſſe, quis non videt? imprimis ſi non omnia ſimul juncta reperiantur. Nam (1) *ſuppresſio menſium* a variis aliis cauſis quoque a graviditate, provenire ſolet; *nec ſtatim a deficientibus menſtruis impregnatio eſt prædicanda:* quia in multis honeſtis & illibatis perſonis accidere ſolet: a qua etiam ſuppresſione, multi excrementitii humores, flatus, hydrops, ſive uteri, ſive abdominis aſcites vel tympanites: & proinde (2) *tumor*, ſive *craſſities corporis* ſupervenire poteſt. *Lac autem* (4) *in mammis*, etiam a ſuppresſione menſtruorum, jam olim *Hippocrat. Aph.* 39. *Sect.* 5. annotavit. A tumore autem ventris ſubſidente, deinde etiam *rugæ in abdomine* apparere ſolent. *Laxitas quoque & dilatatio pudendorum* non ſemper ſignum ingravidationis prægreſſæ, vel abortus eſſe poteſt. Nam & hæc ab aliis cauſis, quamvis mulieres virum non cognoverint, oriri ſolet, (& ſi non adeo notabilis fuerit, fucum & excuſationem præbet) & e contrario alias huic laxitati, per artem variis adſtringentibus ſuccurri poſſe, ſatis notum eſt. Sic fœminis craſſis & obeſioribus, item quæ ſæpe pondera graviora portari conſveverunt, aut labores manuales duriores, uti v. gr. ruſticæ ſunt &c. excercuerunt; ſimiliter ab applicatione digitorum peſſariorum &c. fluore etiam albo diuturniori laborantibus; genitalia dilatari ſolent. Sic novi maritum aliquem ſeparationem & diſſolutionem conjugii, a noviter nupta uxore, propter hanc laxitatem quæſiviſſe; dicentem, quod illam non amplius illibatam virginem invenerit: Sed quia parentes filiam ſuppresſione menſium laboraſſe, & contra hunc morbum, peſſariis uterinis uſam fuiſſe docuerunt, maritum uxorem hanc ſuam retinere oportuit. Proinde ſi conſilium iſtud Medicum *poſt longius tempus, a præſumpto illo abortu, imprimis ſi fœtus abortive editus, adhuc tenerior & paucorum tantum menſium fuerit, & tunc demum viſitatio expetatur*, res certe ardua & difficilis erit, ad aliquid certi aut poſitivi determinandum, nec aliquid aliud, niſi forte defloratio, idque tantum probabiliter conjecturari poterit. Quis enim abortum v. gr. duo-

Signa præteriti partus.

Caſus.

duorum aut trium menſium, qui ante aliquot menſes, vel dimidium annum contigit, cognoſcere facile poterit?

Si autem poſt brevius elapſum tempus, ab illo ſubſecuto abortu, inſpectio hæc adminiſtretur. ſupra dicta ſigna, imprimis conjuncta ſi apparuerint, magis probabilia & certiora ſigna ſubminiſtrabunt; eo magis ſi perſona quæſtionis, malæ famæ, petulans & laſciva fuerit, & occaſionem cum viris & quidem clanculum ſæpe converſandi habuerit: ſi ulla probabilia ſigna ſuppresſionis menſtruorum morboſæ inveniri potuerint. Conſtitutio nempe cachectica, cum pallore faciei, quod ſymptomata ſuppresſionis menſium ſupervenientia communiter, quo diutius illa ſuppresſio duraverit, indies augmentari, in graviditate imminui ſoleant. Et ſi tempore illius præſumpti abortus graviter laboraverint. *Nam menſtrua ſuppreſſa non tantis ſymptomatibus in ſolutione & proventu illorum concomitantur, quam abortus;* qui gravius ſemper afficit, & majori periculo jungitur, quam plures partus naturales; quoniam ſemper violenter & contra naturam accidit. Deinde etiam *ſi flatus & hydrops adfuerint, illorum ſigna etiam ſimul adeſſe ſolent*: niſi illa ſimul graviditati, quod etiam ſæpe, ut ſupra dictum, evenit, jungantur, quod difficilius agnitu, imo aliquando fere non posſibile, uti ex enarrato caſu apparet. *Diſtinctiones autem, quæ hic alias afferuntur gravidarum*, ab illis quibus menſtrua ſuppreſſa ſunt; nempe quod illæ plerumque nativum corporis colorem retineant, hæc contra, uti & ſuperius notatum pallidæ ſint, & foedo faciei colore præditæ: item quod gravidæ hilares exiſtunt, & parum in animi Pathematis mutentur; in ſuppresſione autem menſium triſtes &c. *parum firmo nititur talo; nec ſemper ita ſe habent.* Quoniam & imprægnatæ ſæpe colorem ſuum nativum perdunt, (unde & Germanis ex hoc mutato colore judicantibus, ſtatim dicere conſultum: Sie hat auf den Angel gebiſſen,) vel a graviditate ipſa vel quod non nunquam alius aliquis morbus, uti communiter fieri ſolet, nam quæ alias

Diſtinctiones gravidarum, ab illis qui menſtruorum ſuppresſione laborant.

alias ſanæ, in graviditate tamen, imprimis de nauſea, horrore, appetitu dejecto &c. conqueri inſveverunt, graviditati accedat: ut taceam, vulgo (quod tamen non ſemper ſuccedit) pallidum illum colorem pro ſigno fœtus fœminei generis accipere ſolere: *Triſtia* autem iſta utrisque communis eſſe poſſit, imprimis illis, quæ præter ſpem & voluntatem imprægnatæ fuerint.

Quæſtio II. *An Medicus honeſtus, ſalva conſcientia, fœminæ ſuſpectæ vel prægnanti, medicamenta pellentia ordinare posſit?*

Objicere ultro aliquis posſit, quia iſtis toties recenſitis medicaminibus vim per ſe pellentem, & adhuc minus abortivam attribuere noluerim, *hinc illa ſine ullo periculo aut incommodo, non modo perſonis ſuſpectis, ſed etiam prægnantibus exhiberi poſſe.* Sed jam ex ſuperius dictis reſponſio facile colligi poterit. Prudens enim & conſcientioſus Medicus, nunquam aliquid propinabit, quod abortum vel per ſe vel per accidens concitare valuerit: nullum igitur video, cui ſcopo exhibito ejusmodi inſervire posſit? Præſertim cum nullus ſecurus eſſe queat, an perſona, quæ talia expetit, illa ſine periculo perferre valeat, proinde ſemper tutius erit, ab illis ſine necesſitate abſtinere, ut ut perſvaſum ſibi aliquis habeat, nullum abortum exinde eventurum eſſe. Intererim *cum ſæpius perſonæ ſuſpectæ, vel etiam in conjugio viventes, ob metum multæ prolis, ſimilia Medicos flagitent,* atque graviditatem occultent, credo male facere Medicos, ſi ipſis omnem opem denegent [*quisque enim præſumitur bonus, donec probetur contrarium*] ac verbis convitioſis eas expellant, quæ deinde ad vetulas & empyricos confugient & ab illis opem quærent, qui ipſas poſt hæc non nunquam per hæc violenta & draſtica cum fœtu in evidens vitæ periculum conjicere

Quid agendum, ſi ſuſpectæ medicamenta ad menſes pellendos petunt.

re poſſunt. *Habet & Medicina ſua ſtratagemata, permiſſaque ſunt illi, quæ piæ fraudes.* Hinc cum aliquando ejusmodi mulieres me conveniſſent, disſimulavi me illorum dolum & aſtum percipere, atque fingebam ipſis ad menſtrua aliquid daturum, quod autem non niſi poſt longius temporis intervallum effectum demonſtrabit. Interea, quæ pro confortando fœtu, & abortu præcavendo reviſa fuerunt, ordinavi, ac deinde minus de efficacia, ſi forſan aliunde aliquid nactæ fuerint, metuendum erit. *Si autem perfrictæ frontis perſonæ graviditatem ultro fateantur, atque poculum abortivum petant*, expeditisſimum erit, eas ſtatim magiſtratui denunciare, ut eo melius cuſtodiantur, atque ad debitas pœnas trahantur. In caſu dubio autem ordinarie primo ſoleo pilulas leniter per epicraſin purgantes, per aliquot dies, vel alternis diebus ſumendas, ita ut operatio duas aut ad ſummum tres ſedes non excedat. Hic quoque *leniora vomitoria* tutisſima expertus ſum; imprimis in ancillis aliisque perſonis ingluviei deditis; natura ipſa in gravidis, præcipue primis menſibus, ſæpe horrendos vomitus, ſine noxa tamen ulla fœtus, concitante: deinde *antimonialia ad aliquod tempus, aut Salia alcalia enixa, poſt amara, aliaque incidentia, vel balſamica continuata: quorum uſu communiter, ſi obſtructio morboſa adfuerit*, intra breve tempus menſtrua ſine aliis pellentibus redire ſolent; quæ tunc ſtimuli loco eſſentia ſuccini, caſtorei, liquore cornu cervi ſuccinato, aliisque ſimilibus, imo ſola diæta calida, facile promoventur. Si autem ab his intra duos vel tres menſes menſtrua in conſpectum non venerint, evidentiora autem ſigna graviditatis forſan apparuerint, tum ab ulteriori curatione abſtinere ſoleo. Quæ methodus me nunquam fefellit, & in innumeris perſonis feliciter ſuccesſit.

Quæſtio

Quæſtio III. *An Medico mulieri gravidæ in certis caſibus & in morbo acuto periculoſo conſtitutæ, interdum licitum pro ſalvanda matre, abortum procurare?*

Hanc quæſtionem, inter alios ventilat *Zacharias in ſuis quæſtionibus Medico-legalibus;* item *Roderici a Caſtro de morb. mulierum l. 3. cap. 21.* occaſione, *aphor. Hipocr. ſupr. citat. Mulierem utero gerentem morbo acuto capi lethale. Quia duplex ut notat Gallenus, in commentario, hic imminet periculum, uterum a febre, foetum interimente: item mulieri, longioribus hic intervallis cibum exhibendo. Defectu enim ipſum deſtruimus foetum; ſi vero uberiorem cibum exhibeas, febrem augens, mulierem enecas. Cum igitur alterum eorum ſit ſervandum, matri in tempore proſpiciendum eſſe putant, ne uterque pereat: at cum id fieri nequeat, ſine foetus detrimento, ſatius eſſe ut is ſtatim procjiciatur. Et lib. 3. capit. 1. dicit Theodorus Priſcianus, expedire interdum prægnantibus in vitæ diſcrimine conſtitutis, ſub unius partus jactura, ſalutem mercari certisſimam; quando aut matricis vitio aut ætatis impotentia, ſub qua præpropre frequenter partus evenit, fœminæ periclitantur. Nempe ut in antecedentibus, inter alia, ſi mater ne in negotio partus moriatur.* vid. Mich. Angello Andricolo libr. V. cap. 3. p. m. 335. Sed, quamvis Authores hi negativam tueantur, hanc quæſtionem tamen futilem, ineptam & ſupervacaneam eſſe credo: Quis enim, qui mente ſana conſtat, mulierem gravidam febre acuta laborantem, abortum concitando à periculo liberabit? Et quis effectum abortus certo ſecuturum promittet? Quis non videt matri, iſta violenta & draſtica medicamenta majus periculum allatura, & quæ forte adhuc ſalvari potuiſſet, nonne uſu horum incertius & indubitatum fere vitæ periculum conjicietur? Nonne experimur (ut ſuperius,

mihi ipſi accidiſſe notavi,) *nonnunquam prægnantes morbo acuto correptas, ſimul cum foetu feliciter conſervatas fuiſſe?* Et nonne, *ſi foetus ſervari non poteſt, ipſa natura illum*, ut plurimum reſtituta aliquatenus matre, *deinde per abortum expellit?* Nonne quoque videmus foeminis gravidis, non in fauſto ſucceſſu, etiam in acutis coeteris paribus, venam ſecari; utrisque & matre & foetu poſtmodum ſalvis.

Quid in tali caſu Medico faciendum?

Proinde certe Medicus optime faciet, *ſi morbum convenientibus debellando, ſimul & foetui blandis analepticis & confortantibus proſpiciat, nihil tale abortivi moliatur, & coetera ipſi naturæ committat*, quæ jam foetum aut conſervare, aut certo tempore eliminare ſtudebit.

Cœterum quoniam *nulla certa indicia dantur, ex quibus prægnanti mortem in ipſo partu aliquis prædicere aut ominari poſſit*; futile & impium erit propterea abortum tentare, ne mater poſtea ex laboribus partus moriatur. Qua propter ſi forte aliqua ſuperſtitioſa tale quid metuerit, rationibus, aliisque perſuaſionibus contrariis erit erigenda, & convenientibus deinde remediis in partu adjuvanda.

Hæc ſunt quæ de hac obſcura & ſpinoſa materia diſſerenda in mentem venerunt: ut non omnia, quæ huc ſpectant, dixiſſe, totum hoc pelagus exhauſiſſe, atque omnibus dubiis quæ adhuc moveri poſſent ſatisfeciſſe credam. Interim coetera, quæ deſiderari queant, aliis eruditioribus me, accuratius pertractanda & examinanda lubenter relinquens.

Nemo enim reprehenſus, quod e ſegete, ad ſpicilegium reliquerit Stipulas.

F I N I S.

Index

INDEX GENERALIS CAPITVM.

CAPUT I. De Uterinis Pellentibus. pag. 2.
II. De Abortu. 11.
III. De Medicamentis abortivis. 27.
IV. De Quæſtionibus curioſis elucidatis. 54.

SPHALMATA,

Quæ per errorem Typographi nimis multa præter opinionem irrepta ſunt.

IN græc. literis lin. 3. ἐςαῦίκα pro ἐςαῖκα. In explic. lat. aliqua, cum pro aliquorum. Dedic. pag. 7. lin. 5. virtutes pro virrutes. p.7. l.16. adde,& poſt accipiat. p.7.l.18. ter optimum pro ter optime. p.8. ultzenæ pro ultzæ. Præf. p.3.l.17. non ita pro monita. p.4.l.3. lege, nec rationi pro narrationi. l.19. e contra pro contra. p.5.l.1. ceu pro eo. l.18. manus pro mantus. p.6.l.7. adde, vero ante non. l.14. ſabinam pro ſabinum. Introduct. p.1.l.1. lege præ loco pro. l.4. mortalit pro mortaliſ. Cap.1.p.2.l.1. adde tum p.3.l.11. carnea pro cornea. p.3.l.2. molæ pro mole. l.12. hæc pro hæ. l.31. compilatore pro opilatore. l.32. lege abrotani & audianthi l.33. colaminthæ pro calaminthæ. l.34. jacceæ pro jaceæ. l.35. malabathri pro malabothri. l.35. matricariæ pro matricoriæ. l.36. utriusque pro utrique. lin. ult. pimpinellæ pro pimpinelli. p.4.l.1. ſaponariæ pro ſoponariæ. l.3. eupatorii pro eupatonii. l.4. ſchænanti pro ſchenonti. l.5. acori pro acord. l.5. lege aſari carlinæ cœparum. l.6. fraxinellæ pro trofinellæ. l.7. meu, ononidis pro Meuonidis. l.8. raphani pro rapani. l.16. ſagapeni pro ſugapeni. l.19 cantharides pro canthorides. l. 24. calendulæ pro lavendulæ. l.28. tartarus vitriolatus pro vitriolata. p.5. lin. ult. junctis pro punctis. p.6.l.2. per errorem Typographi omiſſum eſt: Exigit exhibendi quam tot foraginis, quorum ſelectus diſcendi cupidos magis perturbat quam erigit. p.6.l.12. adjumento pro adjuncto. l.27. adde: 30, vel plurimum guttarum eſſentiæ ſabinæ vel caſtorei vel alterius. p.6.l.33. lege origo mali. p.7.l.12. quæ pro qui. l.22. marubii pro manubii. l.32. nigellæ pro nigollæ. p.8.l.14. externæ pro externe. l.24. encheiriſi pro encheiniſi. l.34. lege fallaciæ cauſæ, non cauſæ. p.9.l.1. taceam pro tamen. l.7. autem pro aurem. l 20. lini pro pini. l.23. rubini pro nubini. p.10.l.18. adde deinde. l.22. aſt adde ante objici. p.13.l.1. lege ſolam pro ſolum. p.15.l.26. habitam pro habitum. p.17.l.1. ipſarum pro ipſorum. p.18.l.4. euſarca pro euſorca. l.16. lege ſanæ pro fanæ l.27. comedantur pr. commedantur. p.19.l.5. ſi pr. ſic. l.28. odore pr. ardore. p.20.l.14 leg. excrementios. p.21.l.23. terrorem ſubitaneum. l.29. ex terrore pro externo. l.30. caſus 80 pro 88. p.22.l.11. earum pro eorum. l.24. ſontici pro ſentici. p.23.l.22 lege idiopathiæ. p.24.l.12. lege periclitarentur. p.27.l.1. liber 28 pro 27. p.28.l.2. veneno pro venum. l.13. Zittmanni pro Littmanni. p.29.l.6. obſ. 98 pro 49 l.12 ſativæ pro ſatiræ. p.30.l.21. deſtillata pro depillata. l.24. analepticorum pro analepticarum. l.26. vitris pro nitris. p.31.l.21. obſtructio pro abſtructio. p.32.l.9 lege carnibus pro cornibus. l 11 ſuos pro ſuas. l.34. ungularum pro ungulorum. l.35. ungularum pro nugularum. p.33.l. 30. Lemrus pro Lemeri. p.34.l.27. alumen ſcisſil. pro ſolis ſcisſil. l.27. dr. un. ſem. pro dr. 1. p.35.l.16. poſt poterit adde qui conſiderat. l.30 adde parum apud cavitatem. p.37.l.26. ſummo pro ſomno. l. 29. valebam pro volebam. p.38. lin. penult. 3 pro 30. p.40.l.13. Stalpaſt pro Stolpaſt. p.42. l.16. unæ pr. uni. l.24. ſabina pr. ſabinæ. p.43.l.5. abortionis pro abortivis. l.21. ecbolium pro cebolium. p.45. l. 2. poterit pro poteri. p.46.l.28. deleatur non. p.51.l.12 martialia pro alia amara. p.52. l. 2. ordinatam pro ordinatum. p. 56. l. 12. adde e contra.